

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Bc.Pavel Sikora

Východní partnerství a jeho právní dimenze

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Východní partnerství a jeho právní dimenze vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Ostravě dne 20. června 2015

Pavel Sikora

Poděkování

Rád bych na tomto místě vyjádřil své poděkování doc. et doc. JUDr. Naděždě Šiškové, Ph.D. za její trpělivé a odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady a připomínky při realizaci této práce.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	5
ÚVOD.....	6
1. VÝCHODNÍ PARTNERSTVÍ.....	9
1.1. VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ A JEHO VÝVOJ.....	9
1.1.1. Vznik Východního partnerství.....	9
1.1.2. Důvody a impulsy ke vzniku Východního partnerství.....	10
1.2. INSTITUCIONÁLNÍ STRUKTURA VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ	12
1.2.1. Bilaterální dimenze Východního partnerství.....	12
1.2.2. Multilaterální struktura Východního partnerství.....	14
2. VNĚJŠÍ VZTAHY EU A POZICE VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ.....	15
2.1. EVROPSKÁ POLITIKA SOUSEDSTVÍ.....	15
2.2. VNĚJŠÍ SMLOUVY EU	17
2.2.1. Druhy vnějších smluv uzavíraných EU.....	18
2.2.2. Smíšené smlouvy	19
2.3. DOHODY O PARTNERSTVÍ A SPOLUPRÁCI – PŮVODNÍ ZÁKLAD VZTAHŮ V EAP	21
3. ASOCIAČNÍ DOHODY JAKO DALŠÍ STUPEŇ VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ.....	23
3.1. ZÁKLADNÍ RYSY PŘIDRUŽENÍ.....	23
3.2. INSTITUT PŘIDRUŽENÍ Z POHLEDU MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.....	25
3.3. PŘIDRUŽENÍ PODLE ČL. 217 SFEU	25
3.4. OBSAHOVÉ PRVKY ASOCIAČNÍCH DOHOD.....	27
3.4.1. Asymetrický prvek asociačních dohod.....	27
3.4.2. Sbližování práva jako zásadní prvek přidružení.....	28
3.5. INSTITUCIONÁLNÍ STRUKTURA ASOCIAČNÍCH DOHOD	29
3.5.1. Sekundární asociační právo.....	31
3.6. PRÁVNÍ POVAHA ASOCIAČNÍHO PRÁVA A VLIV JUDIKATURY ESD.....	32
4. ANALÝZA ASOCIAČNÍCH VZTAHŮ V RÁMCI VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ.....	36
4.1. PŘIDRUŽENÍ A DOHODY VE VÝCHODNÍM PARTNERSTVÍ.....	36
4.2. ASOCIAČNÍ DOHODA S UKRAJINOU	36
4.2.1. Právní vztahy EU s Ukrajinou před asociační dohodou.....	39
4.2.2. Struktura asociační dohody s Ukrajinou	41
4.3. KOMPARACE ASOCIAČNÍCH DOHOD VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ S EVROPSKÝMI DOHODAMI.....	44
4.3.1. Evropské dohody	45
4.3.2. Porovnání asociačních dohod.....	46
4.4. GEOPOLITICKÝ ROZMĚR ASOCIAČNÍCH DOHOD VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ	50
5. ZHDNOCENÍ FUNGOVÁNÍ VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ A ÚVAHY DE LEGE FERENDA	52
ZÁVĚR	54
SEZNAM LITERATURY	57
ABSTRAKT	65
KLÍČOVÁ SLOVA.....	65

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AA	Asociační dohoda
DCFTA	Prohloubena a komplexní zóna volného obchodu
EaP	Východní partnerství
EP	Evropský parlament
EPS	Evropská politika sousedství
EU	Evropská unie
ESD,Soud	Soudní dvůr Evropské unie
FTA	Zóna volného obchodu
PCA	Dohoda o partnerství a spolupráci
SEU	Smlouva o Evropské unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
WTO	Světová obchodní organizace

Úvod

Evropská unie je vzhledem ke svým politickým i hospodářským úspěchům jedním z nejvýznamnějších aktérů v rámci mezinárodního práva. Navazuje proto široké právní vztahy v podstatě s celým světem. Ty mohou mít různou podobu a cíle, ať už se jedná pouze o ekonomickou *stránku* spolupráce nebo i komplexní síť vztahů, které zahrnují v podstatě všechny oblasti zájmu. Díky tomu může EU nejen posilovat svůj politický a ekonomický vliv i za své hranice, ale také šířit vlastní hodnoty a principy, na kterých si EU zakládá a tím pomoci k rozvoji a stabilitě vybraných regionů, což má příznivé účinky i pro samotnou Unii.

Jedním z klíčových regionů je pro EU oblast na jejich východních hranicích, kde se nachází řada politicky i ekonomicky významných zemí, které představují, vzhledem k jejich politickým, právním i hospodářským poměrům, poměrně specifické partnery. Právě proto vznikla iniciativa Východního partnerství. Projekt EaP je momentálně jednou z nejvýraznějších aktivit EU v rámci vnějších vztahů, jehož prostřednictvím se Unie snaží navázat úzké a komplexní právní vztahy s těmito zeměmi, což by mělo podpořit jejich další přiblížení k EU.

Při přípravě a spouštění iniciativy EaP nebylo ještě zcela jasné, jakým směrem se tento projekt vydá. Nedalo se s jistotou předpovědět, jaká forma vztahů by měla být výsledkem a jaké nástroje budou v tomto procesu využity. Bylo zřejmé, že pro integrační proces s těmito vybranými zeměmi nemůže být beze změn převzat model integrace střední a východní Evropy, ať už z důvodu odlišných poměrů, které v těchto regionech panovaly, ale také cílů a představ o podobě další spolupráce, které obě strany měly. EaP tak má představovat inovovaný a ambiciózní integrační projekt, který zohlední specifika tohoto regionu.

V posledních měsících je, vzhledem k politickým událostem na Ukrajině, téma EaP velice aktuální, možná ještě více, než při samotném zrodu této iniciativy. Jeho důsledky v rámci vnějších vztahů Unie jsou značné. Domnívám se tak, že vzhledem k takto výraznému dosahu EaP, je vhodné přiblížit právní dimenzi vztahů v rámci tohoto projektu a zanalyzovat specifickou povahu integrace těchto východoevropských zemí do EU.

V této práci tak budu v souvislosti s tímto se snažit odpovědět na otázku, jaký model integrace východních sousedů k EU představuje Východní partnerství? Přitom budu pracovat s hypotézou, která zní: „Východní partnerství představuje v rámci vnějších vztahů EU s východními sousedy specifický mezistupeň integrace směřující k asociačním vztahům“.

Práce je rozdělena do 5 hlavních kapitol, které jsou samozřejmě dále členěny do několika podkapitol.

Úvodní kapitola bude zaměřena na krátké představení projektu EaP, z pohledu jeho základního účelu a cílů. Pozornost budu věnovat historickému vývoji této iniciativy včetně motivů, které vedly k ustavení tohoto projektu, aby lépe přiblížily cíle EU. Další část této sekce se pak zaměří na strukturální stránku EaP a ve stručnosti tak představí jednotlivé body spolupráce.

Ve druhé kapitole práce se pokusím o vymezení základních pozic a mechanismů EaP ve vnějších vztazích EU. Tzn., že pozornost zaměřím především na základy této iniciativy v rámci vnějších vztahů EU, které tkví v EPS, z níž toto partnerství zcela vychází a v mnohém tak přejímá její mechanismy fungování a následně na problematiku vnějších smluv, které zajišťují vnější vztahy EU.

Ve třetí kapitole se budu věnovat problematice dohod a asociačních vztahů, které jsou klíčové v rámci právního i politického fungování EaP a jsou tím pádem stěžejní i pro tuto práci. Právě tyto dohody totiž představují nejen nejtěsnější formu vnějších vztahů, které Unie s okolním světem navazuje, ale rovněž stěžejní mechanismus pro budoucí vztahy s EU a směřování těchto zemí.

V další kapitole se pak zaměřím na analýzu samotných dohod EaP, když jako předlohu jsem vybral AA s Ukrajinou, která představuje milník ve vztazích s východními partnery a také určitý vzor pro dohody s ostatními zeměmi. Pokusím se tedy přiblížit podobu smluv, ať už z jejich charakterového či strukturálního hlediska, a také okolnosti, které AA s Ukrajinou provázejí. V závěrečné části této kapitoly využiji komparační metody pro srovnání charakteru a podoby AA v rámci EaP s tzv. Evropskými dohodami, které zajišťovaly asociační vztahy EU se zeměmi střední a východní Evropy z bývalého východního bloku. Vzhledem k rozdílným podmínkám a také přístupu Unie k těmto dvěma skupinám může toto porovnání zdůraznit některá specifika právních vztahů v rámci EaP.

V poslední kapitole se následně pokusím shrnout dosavadní efektivitu fungování právní dimenze EaP a přitom nastínit i některé možné scénáře dalšího vývoje vztahů.

Při tvorbě práce jsem využil metody popisu a analýzy k přiblížení a vysvětlení fungování právních vztahů v rámci EaP a také komparace pro zdůraznění specifík vztahů s těmito zeměmi. Pro účely práce jsem zpracoval a analyzoval řadu dostupných informačních zdrojů, které byly jedním z klíčových vodítek pro zpracování této diplomové práce. Rád bych zdůraznil význam některých zdrojů, když velmi důležitým a přínosným podkladem byla při tvorbě práce edice „*From Eastern Partnership to the Association. A Legal and Political Analysis*“, jež byla editována paní doc. et doc. JUDr. Naděždou Šiškovou, PhD., a také monografie a studie doc. JUDr. Pavla Svobody Ph.D. K dalším klíčovými podkladům pro

analýzu patřily samozřejmě také unijní dokumenty v čele AA se zeměmi EaP a Smlouvy EU. Pro vysvětlení a specifikaci některých právních mechanismů spojených s tématem práce byla důležitým vodítkem také judikatura ESD, která významně rozšířila teoretické i praktické základy v oblasti asociačních vztahů. Velmi často jsem vycházel také z oficiálních webových portálů EU.

Kromě tohoto byly velice přínosnými také další informační zdroje, zejména pak v elektronické podobě, ale rovněž i v rámci monografií, odborných studií apod. Většina zdrojů byla psána v anglickém jazyce, což je vzhledem k tématu pochopitelné.

1. Východní partnerství

Východní partnerství je jednou z předních iniciativ EU, jejímž hlavním cílem je navázání užších bilaterálních i multilaterálních vztahů se šesti zeměmi z oblasti východní Evropy a jižního Kavkazu. Konkrétně se jedná o Ukrajinu, Moldavsko, Bělorusko, Gruzii, Ázerbajdžán a Arménii.

Tento ambiciózní projekt, jenž je součástí EPS, staví především na posílení politické i ekonomické spolupráce Unie s těmito partnerskými zeměmi, která bude „*založena na respektování zásad mezinárodního práva a základních hodnot, včetně demokracie, právního státu a dodržování lidských práv a základních svobod, jakož i tržního hospodářství, udržitelného rozvoje a řádné správy věcí veřejných*“.¹ Partnerským státům je nabídnuta společná zóna volného obchodu a další ekonomické pobídky s požadavkem na provádění rozsáhlých reforem v politické, právní a hospodářské oblasti. Dalším cílem, který EU kromě navázání úzké spolupráce sleduje, je také posílení stability, bezpečnosti a prosperity v oblasti východních hranic EU.

Iniciativa EaP byla oficiálně zahájena v květnu 2009 na summitu v Praze. Zde byl také podepsán zástupci tehdejší evropské 27e a šesti partnerských zemí ustavující dokument této iniciativy, kterým je tzv. Pražská deklarace, která je tak zároveň základním dokumentem EaP.

V následujících kapitolách a podkapitolách se tak pokusím představit historický vývoj a základní obrysy institucionálního uspořádání této iniciativy a posléze se zaměřím na hlavní právní mechanismy EaP v podobě asociačních vztahů, ke kterým iniciativa směřuje.

1.1. Východního partnerství a jeho vývoj

1.1.1. Vznik Východního partnerství

Kořeny vzniku EaP lze hledat již do roku 2004, kdy se východní hranice EU posunuly o tisíce kilometrů na východ poté, co se stalo členy Unie osm států z bývalého východního bloku. O další tak velké rozšiřování nebyl v rámci EU zájem, proto se hledal nový rámec pro vztahy se státy u východních, potažmo i jižních, hranic Unie. V roce 2003 Komise představila dokument „*Širší Evropa - sousedství: nový rámec pro vztahy s našimi východními a jižními sousedy*“, který prezentoval postup a ambice na posílení vztahů se zeměmi u hranic Unie. V návaznosti na to započaly práce na vytvoření rámce nové Evropské politiky

¹ Společná deklarace z pražského summitu o Východním partnerství. Bod 1.

sousedství. V květnu 2004 pak Komise vydala *Strategický dokument o EPS*, který stanovil zásady a principy, cíle a nástroje, geografickou strukturu i metody financování nové politiky.

Základy EaP položil společný polsko-švédský návrh z května 2008. Na počátku iniciativy stálo právě Polsko, které dlouhodobě sledovalo cíl prohloubení unijních vztahů na východě a chtělo přijít s projektem, který by vedl k ucelené sousedské politice s tímto regionem. Jako partnera Polsko přizvalo diplomaticky zkušené Švédsko.² Polsko-švédská iniciativa viděla zásadní bod v rozšíření dvoustranných vztahů EU s jejími východními partnery, doplněnou o mnohostranný rámec. Návrh zdůrazňoval potřebu vytvořit síť vztahů se zeměmi, které jsou politicky i geograficky mezi Unií a Ruskem. Plusovým bodem návrhu byl fakt, že byl prezentován jako iniciativa, která vychází přímo z EPS, což usnadňovalo fungování iniciativy.³ 20. 6. 2008 byl tento návrh přijat Radou, která následně vydala dokument nazvaný „*Východní partnerství*“ a pověřila Komisi k vypracování návrhu pro EaP. Ten byl vypracován již na konci téhož roku.⁴

K důležitým aktérům při ustavení EaP patřila i Česká republika.⁵ Ta stanovila vznik EaP mezi priority svého předsednictví v první polovině roku 2009. V březnu 2009 pak byla dojednána pod vedením českého předsednictví v Radě tzv. *Společná deklarace z pražského summitu o Východním partnerství*, známá také jako Pražská deklarace, která se po svém schválení stala ustavujícím dokumentem EaP. K oficiálnímu ustavení EaP došlo 7. května 2009 přijetím zmíněného dokumentu na pražském summitu, jehož se zúčastnili zástupci států všech členských zemí EU a také představitelé šesti partnerských zemí.⁶

1.1.2. Důvody a impulsy ke vzniku Východního partnerství

Hlavním důvodem, který vedl ke vzniku EaP, byly samozřejmě politické zájmy některých zemí v čele s Polskem či Německem, které žádaly rozšíření spolupráce a politického vlivu za východními hranicemi Unie. S tím souvisela i nedostatečnost EPS, která neposkytovala tak hluboký rámec vztahů mezi EU a jejími sousedy a nepřinášela patřičné

² *Poland Pushes for New 'Eastern Partnership'*. [online] The Warsaw Voice, 11.6.2008 [cit. 9. prosince 2014]. Dostupné na: <http://www.warsawvoice.pl/WVpage/pages/articlePrint.php/18068/article>

³ THIM, Michal: Východní partnerství: Světo na konci tunelu východní politiky Evropské unie? *Mezinárodní politika*, 2009, roč.33, č.4, s.5.

⁴ *Komise představila návrh Východního partnerství*. [online] EurActiv.cz, 3.12.2008 [cit. 15. prosince 2014]. Dostupné na: <http://www.euractiv.cz/print-version/clanek/komise-predstavila-navrh-vychodniho-partnerstvi-005376>.

⁵ K dalším významným aktérům, kteří podporovali EaP, kromě zmíněných, patřilo také Německo, s jeho politikou „*New Eastern Policy*“ v rámci předsednictví v Radě v roce 2007, čímž nastartovalo vývoj k posílení sousedské politiky a východní dimenze EPS zvláště. Dále také Maďarsko, Slovensko a Pobaltské země.

⁶ Summit provázela kontroverze v otázce účasti běloruského prezidenta Vladimira Lukašenka, jehož režim je dlouhodobě kritizován za porušování základních demokratických zásad. Lukašenko nakonec i přes oficiální pozvání svou účast odmítl a Bělorusko zastupovali na summitu zástupci vlády.

výsledky. Ovšem právě z EPS EaP vychází a navazuje i na cíle této politiky v podobě snahy o stabilizaci sousedních regionů na východě, když nepříznivá situace u evropských hranic by mohla mít negativní důsledky i pro samotnou EU.

Plán na vytvoření EaP byl také do určité míry odpovědí na podobný projekt, který o rok dříve představila Francie v podobě Středomořské unie, v rámci které mělo dojít k posílení vztahů se středomořskými státy.⁷ V tomto případě se tak střetly dvě strany dosavadní EPS, tedy jižní a východní dimenze. Po představení francouzského návrhu vznikly obavy z nerovnováhy sousedské politiky a oslabení východní dimenze. Z řad podporovatelů „východní“ skupiny tak byla zdůrazňována nutnost k vyrovnané EPS a tím i cesta k vytvoření podobné iniciativy na východě.⁸

K rychlému ustavení EaP přispěla i situace u východních hranic EU. Jedním z důvodů k urychlení příprav iniciativy byla totiž rusko-gruzínská válka v létě 2008. V podstatě veškeré důležité dokumenty vztahující se ke vzniku EaP, se přímo na tyto události odvolávají.⁹

Dalším impulsem pro vytvoření EaP byla politika energetické bezpečnosti, která patří k progresivním politikám Unie. Země EaP totiž představují strategické partnery v otázkách energetické bezpečnosti EU. Ukrajina je tranzitní zemí energetických surovin z Ruska. Země z oblasti Kavkazu, zejména Ázerbajdžán a Gruzie, jsou pak strategickými partnery EU při snaze o vybudování alternativní sítě energetických dodávek, za účelem posílení energetické bezpečnosti a snížení závislosti na Rusku.

K vybudování EaP samozřejmě vedly i ryze strategické důvody, ať už se jedná o politickou nebo ekonomickou sféru. Země EaP v čele s Ukrajinou, která byla z počátku hlavním bodem zájmu EPS na východě, totiž představují geopoliticky významné partnery z důvodu jejich geografické a do jisté míry i politické blízkosti s Ruskem. Ekonomický profit pro EU přináší zase ekonomická spolupráce a budoucí přístup na trh nových zemí, z nichž některé, jako např. Ázerbajdžán, patří k rychle rostoucím ekonomikám světa.

⁷ Tento návrh byl však nakonec významně „osekán“ a zahrnut do projektu UPS - Barcelonský proces: Unie pro středomoří, který představuje program EPS pro státy v okolí Středozemního moře.

⁸ WOJNA, Beata: *Eastern Partnership: The New EU's response to security challenges in the eastern neighbourhood?* [online] PISM, 2009 [cit. 9. prosince 2014]. Dostupné na: http://www.pism.pl/files/?id_plik=3075

⁹ THIM, Michal: Východní partnerství: Světo na konci tunelu východní politiky Evropské unie? *Mezinárodní politika*, 2009, roč.33, č.4, s.5

1.2. Institucionální struktura Východního partnerství

Jak již bylo řečeno výše, spolupráce v rámci EaP probíhá formou rozvoje dvoustranných vztahů mezi EU a partnerskými státy, doplněnou o multilaterální dimenzi spolupráce, která v jednotlivých vícestranných uskupeních sdružuje zástupce všech zúčastněných v celek, čímž podporuje zdárné fungování EaP. Níže se tak budu snažit alespoň v krátkosti představit jednotlivé úrovně bilaterální i multilaterální spolupráce.

1.2.1. Bilaterální dimenze Východního partnerství

Základním cílem bilaterální dimenze EaP je přiblížení politických a ekonomických vztahů partnerských států a EU. K tomuto účelu směřuje vytváření a provádění AA a vytvoření komplexních FTA mezi jednotlivými aktéry. Rozsah účasti jednotlivých partnerských zemí v rámci bilaterálních vztahů s EU se liší v závislosti na jejich vnitrozemské politické a ekonomické situaci a také na jejich ochotě ke spolupráci. Výsledkem tak je, že např. Bělorusko se bilaterální dimenze EaP v podstatě nezúčastňuje.

Základním nástrojem EU při utváření bilaterální spolupráce jsou tedy AA. Jedná se o mezinárodní dohody mezi EU a třetím státem, které vytvářejí základní rámec k vzájemným bilaterálním vztahům. AA v rámci EaP mají nahradit dosavadní smluvní vztahy, které jsou postavené na PCA. AA zajišťují politickou vazbu obou stran a také významnou ekonomickou kooperaci. Blíže se budu AA věnovat v dalším textu.

AA se zeměmi EaP se skládají ze čtyř obecných kapitol:

- Společná zahraniční a bezpečnostní politika;
- Spravedlnost a vnitřní věci;
- Prohloubená a komplexní zóna volného obchodu (DCFTA);
- Čtvrtá kapitola pokrývá celou řadu otázek, včetně životního prostředí, vědy, dopravy, kultury či vzdělávání.¹⁰

K dalším klíčovými cíli patří liberalizace vízového režimu mezi Unií a partnerskými státy. Jedná se přirozeně o dlouhodobý projekt, který je součástí programu Globálního přístupu k migraci, a jež by měl postupovat od zjednodušování vízového režimu a readmisních dohod až k jeho úplnému odstranění. K tomu by mohlo dojít pomocí legislativní

¹⁰ JOZWIAK, Rikard: *Explainer: What Exactly Is An EU Association Agreement?* [online] Radio Free Europe, 10.11.2013 [cit. 14. dubna 2015]. Dostupné na: <http://www.rferl.org/content/eu-association-agreement-explained/25174247.html>

harmonizace a také za předpokladu, že budou vybudovány podmínky pro dobře řízenou a bezpečnou mobilitu, tzn. zvýšení schopnosti úřadů partnerských zemí kontrolovat a zamezovat nelegální migraci.¹¹

Proces liberalizace vízového režimu je rozdělen do akčních plánů rozlišených do několika hlavních kategorií: základní práva, bezpečnost dokumentů, správa hranic, boj s nelegální migrací, organizovaným zločinem a korupcí. EU přitom kromě prověrek legislativních a institucionálních plnění vízové politiky, prověřuje i možný dopad uvolnění migrace s těmito zeměmi a vznik nežádoucích trendů. Pokroky pravidelně hodnotí Komise.¹²

EaP v rámci dvoustranných vztahů usiluje také o spolupráci v energetické politice, jejímž hlavním cílem je posílení energetické bezpečnosti, především v oblasti stability a bezpečnosti dodávek energie, regulace, zvýšení energetické účinnosti a využívání obnovitelných zdrojů energie. V rámci tohoto bylo vytvořeno Energetické společenství, jehož členy již jsou Ukrajina a Moldavsko, brzké připojení plánuje také Gruzie.¹³

Na bilaterální úrovni funguje i program CIB – Komplexní budování institucí. Jeho hlavním účelem je podpůrná funkce k plnění dvoustranných dohod. Klíčovým nástrojem je finanční a technická pomoc partnerským státům ze strany EU. Program se zaměřuje na budování a rozšiřování administrativní kapacity partnerských zemí, konkrétně institucí potřebných k plnění reforem v rámci akčních plánů sjednaných v AA, např. budování soudních či správních kapacit. V rámci toho EU využívá tzv. twinningu, což je vysílání expertů z EU do partnerských zemí, kde asistují při implementaci reforem. K dalším nástrojům patří programy technické podpory ke sbližování legislativy TAIEX, program finanční podpory SIGMA, poradenství, vzdělávací programy, výměnné pobyty nebo stáže u obdobných organizací spravovaných při EU.¹⁴

¹¹ *Summit o Východním partnerství posílí vztahy EU se zeměmi východní Evropy a jižního Kavkazu.* [online] Evropská komise, 5.5.2009 [cit. 28. listopadu 2014]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/09700_cs.htm.

¹² KAŽMIERKIEWICZ, Piotr. *Vize Evropy bez víz.* [online] demas.cz [cit. 28. listopadu 2014]. Dostupné na: <http://demas.cz/k-precten/anal-zy-a-publikace?aid=5060&pid=4662&sa=1>.

¹³ *The Eastern Partnership two years on: Success or failure for the diversified ENP?* [online] Civili Society Forum, 18.6.2011 [cit. 28. listopadu 2014]. Dostupné na: <http://eap-csf.eu/en/news-events/articles-analytics/the-eastern-partnership-two-years-on-success-or-failure-for-the-diversified-enp/>.

¹⁴ TULMETS, Elsa. *Institutions-Building Instruments in the Eastern Partnership: Still Drawing on Enlargement?* [online] Eastern Partnership Review, 2011 [cit. 28. listopadu 2014]. Dostupné na: http://eceap.eu/wp-content/uploads/2014/05/Review_No61.pdf.

1.2.2. Multilaterální struktura Východního partnerství

Multilaterální dimenze doplňuje dvoustrannou část a zastřešuje tak fungování EaP. Dle Pražské deklarace mnohostranná spolupráce „umožní spolupráci a otevřený a svobodný dialog napomáhající naplnění cílů partnerství. Bude fungovat na základě společných rozhodnutí Evropské unie a partnerských zemí. Bude představovat fórum pro výměnu informací a poznatků o krocích, které partnerské země učinily na cestě k transformaci, reformě a modernizaci, a poskytne EU další nástroj na podporu těchto procesů.“...*“Mnohostranný rámec je zaměřen na posílení vazeb mezi samotnými partnerskými zeměmi a bude fórem pro diskuzi o dalším vývoji Východního partnerství.“*¹⁵

V rámci EaP tak byla vybudována komplexní struktura vícestranných institucí, reprezentující různé oblasti politiky a společnosti. Fungování většiny mnohostranných orgánů se řídí dle 4 základních tematických platforem, jejichž tematické zaměření je: demokracie, ekonomická integrace, energetická bezpečnost a kontakty mezi lidmi.

Multilaterální úroveň spolupráce je zajišťována na 4 úrovních spolupráce.

- summity EaP, na nichž se setkávají čelní představitelé unijních orgánů, členských států Unie a také partnerských zemí
- pravidelné zasedání ministrů zahraničních věcí
- ministerské konference v rámci jednotlivých sektorů
- schůze na úrovni vysokých úředníků

Další úroveň tvoří komplex orgánů, vycházejících z tematických platforem a reprezentující určitou dílčí část této spolupráce. Otázkami občanské společnosti v rámci EaP se věnuje Fórum občanské společnosti, parlamentní prvek v rámci mnohostranné spolupráce reprezentuje parlamentní shromáždění EURONEST, zastoupení regionálních orgánů zajišťuje Konference regionálních a místních orgánů zemí Východního partnerství (CORLEAP) a pro podnikatelskou sféru bylo vytvořeno Podnikatelské fórum.¹⁶

¹⁵ Společná deklarace z pražského summitu o Východním partnerství, bod 9.

¹⁶ *The eap's multilateral dimension*. [online] easternpartnership.org [cit. 28. listopadu 2014]. Dostupné na: <http://www.easternpartnership.org/content/eap-s-multilateral-dimension.html>.

2. Vnější vztahy EU a pozice Východního partnerství

EU se snaží rozvíjet a udržovat vzájemné vztahy v podstatě s celým světem. Tato spolupráce se přitom týká široké sféry oblastí, jako např. politická a hospodářská spolupráce, finance, věda a výzkum, vzdělávání, bezpečnost a mír atd.

Samotný pojem vnějších vztahů není v zakládacích Smlouvách nijak vymezen. Obecně bychom mohli říci, že se jedná o „*souhrn právních vztahů EU a ESAE ke třetím státům a mezinárodním organizacím*“¹⁷, přičemž „*ve svých vztazích s okolním světem Unie zastává a podporuje své hodnoty a zájmy a přispívá k ochraně svých občanů*“¹⁸. Podle primárního práva bychom do této skupiny mohli zařadit několik pojmů, které se v rámci své právní úpravy v mnohém shodují a prolínají do širší kategorie vnějších vztahů, jako např. vnější činnost, mezinárodní vztahy, činnost EU na mezinárodní scéně, zahraniční politika a zahraniční věci. Žádný z těchto pojmů však ve Smlouvách není obsahově vymezen.¹⁹

Právo vnějších vztahů můžeme strukturovat do několika úrovní vnějších politik, které mají vlastní charakteristická specifika a také svůj právní základ ve Smlouvách. Řadíme sem Společnou obchodní politiku, Rozvojovou spolupráci, Humanitární pomoc, Hospodářskou, finanční a technickou spolupráci se třetími zeměmi, politiku přidružení, politiku rozšiřování a specifickou pozici má SZBP. Na tu navazuje také Evropská politika sousedství.

2.1. Evropská politika sousedství

EPS je jedním z nejdůležitějších výstupů ze SZBP a patří k neambicióznějším pilířům vnějších vztahů EU. Hlavní účel této politiky obecně vystihuje čl. 8 SEU: „*Unie rozvíjí se zeměmi ve svém sousedství výsadní vztahy s cílem vytvořit prostor prosperity a dobrých sousedských vztahů, založený na hodnotách Unie a vyznačujícím se úzkými a mírovými vztahy spočívajícími na spolupráci.*“²⁰

Hlavním cílem, na kterém je také celá myšlenka EPS postavena, je tedy přiblížení sousedských států k EU, tzn. navázání politické, ekonomické i společenské spolupráce. Tato kooperace, jež probíhá prostřednictvím dvoustranných dohod v podobě AA nebo PCA a regionálních mnohostranných rámců, se váže prvotně k posílení základních atributů potřebných k fungování takovéto spolupráce, zejména v oblasti přibližování politických hodnot a právních standardů v partnerských zemích ke standardům Unie. Konkrétně se tak

¹⁷ SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. Praha:2010. s.3

¹⁸ čl.3,odt.5 SEU

¹⁹ KLÍMA, Karel. *Evropské právo*. Plzeň:2011. s.95

²⁰ Čl. 8 SEU

jedná o oblasti politické i ekonomické stability a bezpečnosti v sousedních státech, rozvoje demokracie a bezpečnosti, právního státu, ochrany lidských práv, řádné správy věcí veřejných, občanské společnosti, prosperity a blahobytu, zásad trvale udržitelného rozvoje atd. V rámci hospodářské spolupráce pak jde také o rozvíjení ekonomické integrace v podobě FTA, spolupráce v oblasti různých hospodářských i sociálních sektorů apod.²¹

Spolupráce probíhá formou pomoci sousedním zemím ze strany Unie, ať už ve formě finanční, technické nebo poradní a dalších obchodních či investičních zvýhodnění. Na druhou stranu EU vybízí partnerské země k rozsáhlým reformám v oblasti politického, právního, hospodářského systému. Dle úspěšnosti a kvality těchto reforem se pak odvíjí i míra a forma pomoci a spolupráce ze strany Unie danému státu.²²

Jako hlavní motto této politiky bychom tak mohli označit snahu o zamezení vzniku hlubokých dělicích čar mezi Unií a jejími sousedy. Jedná se tedy o spolupráci s geograficky blízkými zeměmi, které leží u hranic s EU. V rámci právní úpravy však není geografické hledisko přesně specifikováno, proto praxe v rámci EPS sahá i k blízkým zemím, bez přímé hranice s Unií. Nezahrnuje ovšem země, které jsou zapojeny do politiky přidružení.²³

Na rozdíl od politiky přidružení EPS nepředpokládá budoucí členství. EPS je navíc rámcovou politikou, která je založena na několika společných zásadách, ale zakládá si na diferencované politice vůči jednotlivým zemím. A další rozdíl EPS tkví v její dynamičnosti, když poskytuje flexibilní rámec pro rozvoj privilegovaných vztahů, při různých rychlostech a výsledek těchto vztahů není předem určen.²⁴

EPS má právní oporu ve Smlouvách v čl. 8 SEU, který hovoří o rozvíjení spolupráce se sousedskými zeměmi, jež bude založena na šíření hodnot a principů, na kterých EU stojí.²⁵ Pro praktické využití však musí být toto ustanovení doplněno o další právní základy ve Smlouvách²⁶, jako je tomu např. u AA, jež jsou uzavírány na základě čl. 217 SFEU.²⁷

²¹ *Evropská politika sousedství*. [online] Euroskop.cz [cit. 10. ledna 2015]. Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/>.

²² CADIER, David. *Is the European Neighbourhood Policy a substitute for enlargement?* [online] lse.ac.uk [cit. 10. ledna 2015]. Dostupné na: http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR018/Cadier_D.pdf

²³ Do této politiky spadají země Balkánu (Srbsko, Makedonie, Bosna a Hercegovina, Albánie a Černá Hora) nebo Turecko.

²⁴ CASIER, Tom. *The European Neighborhood Policy: Assessing the EU's Policy toward the Region*. In BINDI, Frederica. *The Foreign Policy of the European Union*. Washington:2010. s.102.

²⁵ Viz čl. 8 SEU

²⁶ Je to tak z důvodů umístění mimo hlavy o vnějších činnostech, nezahrnutí mezi pravomoci podle čl. 3-6 SFEU a při postupu uzavírání vnějších smluv dle čl. 218 SFEU.

²⁷ HANF, Dominik. *The ENP in the light of the new „neighbourhood clause (Article 8 TEU)*. [online] coleurope.eu, 2011 [cit. 3. února 2015]. Dostupné na: http://aei.pitt.edu/44321/1/researchpaper_2_2011_hanf.pdf

EPS je rozdělena do dvou základních dimenzí:

- Východní dimenze – zahrnuje země bývalého SSSR, konkrétně se jedná o Ukrajinu, Bělorusko, Moldavsko, Arménii, Ázerbajdžán a Gruzii. Spolupráce s těmito zeměmi je koordinována prostřednictvím iniciativy EaP.
- Jižní dimenze – jedná se o země v blízkosti Středozemního moře: Egypt, Tunisko, Libye, Alžírsko, Maroko, Izrael, Jordánsko, Libanon, Sýrie a také Palestinská samospráva. Tato část sousedské politiky spadá pod projekt Unie pro Středomoří v rámci tzv. Barcelonského procesu.²⁸

2.2. Vnější smlouvy EU

Mezinárodní smlouvy jsou velmi frekventovaným prostředkem využívaným státy či mezinárodními organizacemi k úpravě společných vztahů, ať už v politické, ekonomické, právní či jiné rovině. Obyčejové právo obecně definuje mezinárodní smlouvu jako „*ujednání dvou nebo více subjektů mezinárodního práva, které má z vůle těchto subjektů mezinárodněprávní účinky a řídí se mezinárodním právem.*“²⁹

Uspořádání EU, kdy členské státy přenesly část svých pravomocí na Unii, a Smlouvy, konkrétně čl. 47 SEU, zaručují Unii právní subjektivitu, čímž získala i způsobilost uzavírat mezinárodní smlouvy.³⁰ Ty mají v rámci evropského práva terminus technicus „*vnější smlouvy*“ a jsou významným pramenem práva EU, především co se vnějších vztahů týká. Základní právní ustanovení v této věci je pak obsaženo v čl. 216 SFEU,

Samotný pojem „smlouva“ však primární právo nijak nevymezuje. Podle ESD pojem „*smlouva*“ obecně označuje „*jakýkoliv závazek přijatý podle mezinárodního práva, který je závazný, bez ohledu na jeho formální označení*“.³¹ Není tak směrodatné, zda samotný akt nese název smlouva, dohoda či ujednání, ale záleží zejména na projevu vůle zúčastněných stran.

Na vnější smlouvy přitom můžeme nahlížet ze dvou rovin a to podle jejich mezinárodněprávní a unijní povahy. Vnější smlouvy jsou totiž pramenem jak v rámci evropského práva, tak také mezinárodního práva veřejného, jelikož jednou ze smluvních stran je subjekt mimo Unii a má tak mezinárodněprávní účinky. Ve vztahu k mezinárodní rovině se EU řídí zásadou „*pact sunt servanda*“. Ostatně i Lisabonská smlouva nově upravila do

²⁸ CASIER, Tom. The European Neighborhood Policy: Assessing the EU's Policy toward the Region. In BINDI, Frederica. *The Foreign Policy of the European Union*. Washington:2010. s.101.

²⁹ MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné*. Brno-Plzeň:2014. s. 155

³⁰ Tuto pravomoc přiznal Unii i ESD ve svém rozsudku ve věci 3,4,6/76 Kramer, podle něhož měly ES způsobilost vstupovat do mezinárodně-právních vztahů ve všech oblastech, které Společenství sledovaly.

³¹ SVOBODA, Pavel. *Právní problémy tzv. vnějších smluv Evropské unie*. Praha:2009. s.12.

primárního práva zásadu dodržování mezinárodního práva, když podle čl. 3 odst. 5 SEU Unie přispívá k „*přísnému dodržování a rozvoji mezinárodního práva*“³². Navíc kromě toho v čl. 21 SEU pak připomíná mezinárodní právo jako jednu ze zásad činnosti Unie na mezinárodním poli. Vnější smlouvy se tak řídí především mezinárodním obyčejovým právem, kdy základní právní normou je Vídeňská úmluva o smluvním právu.³³

Vnější smlouvy jsou účinným nástrojem, který EU využívá, aby naplnila některé ze svých cílů, které spočívají ve spolupráci a rozvíjení vztahů s třetími zeměmi a mezinárodními organizacemi. Jejich prostřednictvím tak dochází k realizaci a úpravě podmínek právních vztahů s těmito partnery, vytýčení vzájemných práv a povinností, plánů apod. Vnější smlouvy upravují vzájemné vztahy v řadě oblastí, ať už ekonomické, politické, právní aj.

2.2.1. Druhy vnějších smluv uzavíraných EU

EU do současnosti uzavřela velké množství mezinárodních dohod s mnoha státy i organizacemi celého světa. Rád bych proto v této podkapitole ve stručnosti přiblížil několik základních typů vnějších smluv, jež EU využívá. Tyto dohody se liší v rozsahu spolupráce, kterou ustanovují, přičemž jejich využívání je závislé na politických zájmech a podmínkách těchto vzájemných vztahů.

Obchodní dohody spadají do rámce společné obchodní politiky a tak jejich uzavírání patří mezi výlučné pravomoci orgánů EU. Tyto dohody se zaměřují na vztahy v oblasti obchodu se zbožím a službami, konkrétně tedy na odstraňování omezení mezinárodního obchodu, ke snižování celních a dalších překážek pohybu zboží a další faktory, které ovlivňují mezinárodní obchod. Do této skupiny tak můžeme zařadit bilaterální i multilaterální dohody o FTA, celní unii ad.

Obsahově mnohem širší typ vnějších smluv představují dohody o spolupráci. Na rozdíl od obchodních dohod, nemají orgány Unie v rámci tohoto typu již jen zcela výlučnou pravomoc a musejí tak spolupracovat i s členskými státy. Tyto smlouvy jsou v rámci svého obsahového záběru komplexnější a zaměřují se na ustanovení širších vztahů v oblasti politické, hospodářské a jiné spolupráce. Dohody o spolupráci používá EU zejména v těch oblastech vztahů, kde existuje větší zájem o užší vztahy, ovšem bez perspektivy budoucího přistoupení. Zařadit sem můžeme např. PCA³⁴, tedy dohody uzavírané se zeměmi bývalého

³² Čl.3 odst 5 SEU

³³ BONČKOVÁ, Helena. *Způsoby přímé realizace závazků z tzv. vnějších smluv sjednaných v rámci EU v právním řádu ČR.* [online] mzv.cz [cit. 12. března 2014]. Dostupné na: www.mzv.cz/file/998275/ZkracenaStudie_RM_03_01_11.doc

³⁴ Více o PCA v kapitole „2.3. Dohody o partnerství a spolupráci – původní základ vztahů v EaP“

SSSR, dále dohody o stabilizaci, které řeší spolupráci s některými balkánskými státy, dohody o rozvojové spolupráci nebo dohody o sektorové spolupráci, např. v oblasti kulturní politiky, vědeckotechnické spolupráce apod. Specifické postavení mají dohody o přidružení se zeměmi v rámci euro-středomořského regionu, které i přes svůj název – asociační dohody, spadají spíše pod Hospodářskou, finanční a technickou spolupráci se třetími zeměmi, kterou upravuje čl. 212 SFEU a svou povahou tak patří spíše mezi dohody o spolupráci v rámci tohoto typu.³⁵

Nejtěsnější formu spolupráce EU s nečlenskými zeměmi, včetně možnosti podílet se na různých programech EU, pak zprostředkovávají AA. AA se ovšem budu blíže věnovat v dalším textu níže. Specifické postavení mají dohody z oblasti SZBP, která má stále zvláštní postavení v systému politik EU. Znění všech uzavřených a platných smluv EU můžeme najít v on-line databázi webových stránek Unie.³⁶

2.2.2. Smíšené smlouvy

Pokud se zaměříme na smlouvy dle pravomocí, kterými Unie disponuje, tak můžeme uvést dva základní typy. Vnější smlouvy obsahově spadající zcela do výlučných pravomocí Unie, uzavírají orgány EU samostatně a členské státy je musí respektovat. Členské státy v takovém případě disponují pouze nepřímým vlivem a to prostřednictvím Rady, která je do uzavírání těchto vnějších smluv vždy zapojena. Národní parlamenty jsou pak z tohoto procesu vyloučeny zcela.³⁷ Tato pravomoc je zakotvena v čl. 3 odst. 2 SFEU, který doplňuje čl. 216 SFEU a podle této normy může Unie uzavírat mezinárodní dohodu, „pokud je její uzavření stanoveno legislativním aktem Unie nebo je nezbytné k tomu, aby Unie mohla vykonávat svou vnitřní pravomoc, nebo pokud její uzavření může ovlivnit společná pravidla či změnit jejich působnost“³⁸. Do této skupiny vnějších smluv můžeme zařadit například obchodní dohody. U vnějších smluv ve výlučné pravomoci je tak zpravidla jedinou smluvní stranou z unijní strany právě EU a nikoliv členské státy, pro které je však také závazná.³⁹

³⁵ SVOBODA, Pavel. *Právní problémy tzv. vnějších smluv Evropské unie*. Praha:2009. s.15-16

³⁶ Viz *International agreements*. [online] eurlex.europa.eu [cit. 16. února 2015]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/inter-agree.html>.

³⁷ TÝČ, Vladimír. *Mezinárodní, české a unijní právo mezinárodních smluv*. Brno: 2013. s.124

³⁸ Čl.3 odst.2 SFEU

³⁹ BONČKOVÁ, Helena. *Způsoby přímé realizace závazků z tzv. vnějších smluv sjednaných v rámci EU v právním řádu ČR*. [online] mzv.cz [cit. 12. března 2015]. Dostupné na: www.mzv.cz/file/998275/ZkracenaStudie_RM_03_01_11.doc.

Mnohem častěji využívaným nástrojem jsou však vnější smlouvy, které uzavírá EU společně s členskými státy – tzv. smíšené smlouvy.⁴⁰ Velmi frekventované jsou totiž v rámci vnějších vztahů dohody, jež obsahují kromě oblastí v pravomoci Unie také ustanovení v oblastech, v nichž nemá Unie žádnou pravomoc. V takovém případě musí být mezinárodní dohoda uzavřená jako smíšená. Tento typ dohod je také často využíváný pro vnější smlouvy, ve kterých se nacházejí oblasti ve sdílené pravomoci. V takových případech nemusí být smlouva uzavřena nutně jako smíšená, ovšem členské státy často dávají z politických důvodů této formě přednost, aby si ponechaly významnou roli při utváření vnějších vztahů Unie. Dalším faktorem, který vede k výběru smíšených dohod je i rozdělení financování provádění vnější dohody mezi rozpočty EU a členských zemí.⁴¹ Jedná se především o spolufinancování určitých programů a akcí, které jsou založeny na vnější smlouvě.⁴²

V tomto případě se tak členské státy stávají vedle Unie další smluvní stranou takové vnější smlouvy, ačkoliv ve vztahu ke třetímu státu vystupují jako jedna společná smluvní strana. Smíšené dohody vyžadují ratifikaci jak ze strany Rady a EP, tak i členských států. Ratifikační proces je tak pro jednotlivé členské státy určitou možností veta vůči smlouvě jako celku. I bez toho ovšem prochází ratifikační proces často podstatnými průtahy a zdrženými právě z důvodu této techniky smíšených smluv.

Technické vlastnosti smíšených smluv provázejí i další komplikace. V rámci doktríny je nejdiskutovanější otázkou problematika závaznosti smíšených smluv, respektive dělení tohoto závazku mezi EU a členské státy. Zde totiž existují dva základní přístupy. Na jedné straně závazek Unie a členských států odpovídá pouze míře jejich vlastních pravomocí, ovšem v takovém případě by se jednalo o mnohostrannou dohodu, nebo na druhé straně jde o společné závazky jako celek. V případě AA by tak měla platit druhá varianta, s níž je ovšem spojen problém, že v případě porušení smluvních pravidel ze strany jediného státu je zodpovědná za porušení celá EU včetně všech států. Řešením takové situace by tak mohlo být rozdělení pravomocí přímo v rámci textu dané smlouvy, případně v příloženém společném prohlášení. Většina dohod však takto specifikované rozdělení neobsahuje a závaznost smluv je tak skutečně společná a nedílná mezi Unií a všechny členské státy, což potvrdil i Soud

⁴⁰ Smíšené dohody se staly součástí unijní praxe až díky judikatuře ESD, mmj. 1/76, 1/78, 2/91 a stanovisko posudku 1/94, ve kterých ESD potvrdil nutnost účasti EU i členských států v rámci některých vnějších smluv. Termín „smíšená smlouva“ se pak poprvé objevuje v rozsudku ve věci *Demirel*. Viz LEAL-ARCAS, Raphael. The European Community and Mixed Agreements. *European Foreign Affairs Review*, 2001, roč. 6, č.4. s.486.

⁴¹ Poprvé bylo toto rozdělení využito u AA s Řeckem.

⁴² TOMÁŠEK, Michal, TÝČ, Vladimír. *Právo Evropské unie*. Praha: 2013. s.116.

v rozhodnutí *C-316/91 EP v. Rada*.⁴³ V otázce provádění smíšených smluv je situace přesně opačná a jejich provádění se řídí principem svěřených pravomocí mezi EU a členské státy.

V rámci smíšených smluv je zřejmá potřeba úzké spolupráce mezi institucemi EU a členských států. Vlastnosti a technika smíšených smluv vyžadují zvýšenou formu spolupráce při sjednávání smíšených smluv i při jejich následném provádění. To ostatně potvrdil i ESD v rámci požadavku na jednotné zastoupení.⁴⁴ Tento faktor je důležitý i pro druhou stranu smíšených smluv, tedy třetí stát.⁴⁵

Smíšené smlouvy tak díky svému charakteru umožňují významné rozšiřování vnějších vztahů EU do komplexních forem spolupráce s třetími zeměmi a organizacemi. Typickým příkladem jsou právě AA nebo PCA.

2.3. Dohody o partnerství a spolupráci – původní základ vztahů v EaP

Jedním ze smíšených typů smluv jsou Dohody o partnerství a spolupráci – PCA. Tyto dohody patřily od začátku 90. let minulého století k často využívaným smluvním vztahům EU především se státy z oblasti východní Evropy, jižního Kavkazu či střední Asie. Základním cílem těchto dvoustranných dohod je navázání užšího politického, ekonomického a obchodního dialogu mezi EU a partnerskou zemí, který by měl podpořit posílení politického dialogu a rovněž vést k rozvoji hospodářství v partnerské zemi a k úspěšnému přechodu k tržní ekonomice. Asi nejdůležitější stránkou PCA je zejména obchodní a ekonomická stránka, která by měla vést k usnadnění a zintenzivnění společného obchodu, investic, výměn atd., přičemž vrcholným cílem v ekonomickém sektoru je v dlouhodobém horizontu ustavení FTA. S dohodami souvisí i rozšíření spolupráce v oblastech legislativní, hospodářské, sociální, obchodní, finanční, vědecké, technologické a kulturní kooperace. Důraz v těchto dvoustranných dohodách je z politického hlediska kladen na respektování demokracie a lidských práv, v ekonomické sféře pak na přechodu k tržnímu hospodářství, podpoře investic apod. Nejedná se přitom o přidružení, tyto dohody totiž nejednají o žádné formě přistoupení partnerské země k EU.

PCA představují původně nepreferenční typ dohod, ovšem jejich tvorba je založena na zásadách WTO (dříve GATT). Partnerské země tak sice neuzívají příznivějšího režimu, než

⁴³ VALACHOVÁ, Sára. *Právní problémy vnějšího zastupování EU*. [online].cuni.cz, 2012 [cit. 12.března 2015]. Dostupné na: <http://svoc.prf.cuni.cz/sources/5/9/146.pdf>.

⁴⁴ Např. posudek 2/91

⁴⁵ SVOBODA, Pavel. K aktuálním právním problémům smíšených vnějších smluv EU. *Právník*, 2009.roč.148,č.2.s.147.

ostatní země WTO, nicméně dohody mohou nakonec stanovit rozsáhlejší otevření trhu EU rozšířením režimu Všeobecného systému preferencí (GSP) do těchto zemí.⁴⁶

V rámci PCA je pro úspěšné fungování vzájemných vztahů zřízena i společná institucionální struktura. Na realizaci dohod tak dohlíží Rada spolupráce, jež funguje na ministerské úrovni a asistuje jí tzv. parlamentní komise pro spolupráci, v nichž zasedají reprezentanti EP a parlamentu partnerské země. Dialog probíhá také na úrovni vysokých úředníků a expertních skupin.

Od 90. let uzavřela EU celkem 10 takovýchto dohod postupně s Ukrajinou, Ruskem, Moldavskem, Kazachstánem, Kyrgyzstánem, Ázerbajdžánem, Arménií, Gruzii, Uzbekistánem a Tádžikistánem.⁴⁷

⁴⁶ Van der KLUGT, Arianne. *Association, Partnership and Cooperation Agreements with East European Countries*. [online] eipa.eu, [cit. 16. února 2015]. Dostupné na http://www.eipa.eu/files/repository/eipascope/Scop93_1_3%282%29.pdf.

⁴⁷ *Dohody o partnerství a spolupráci: Rusko, východní Evropa, jižní Kavkaz a střední Asie*. [online] europa.eu, [cit. 16. února 2015]. Dostupné na: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_cs.htm.

3. Asociační dohody jako další stupeň Východního partnerství

Pro úspěšný rozvoj vztahů mezi EU a jednotlivými partnerskými zeměmi v rámci Východního partnerství jsou klíčová především jednání v oblasti bilaterálních vztahů, konkrétně o nových asociačních dohodách, které by měly nahradit dosavadní smluvní vztahy a stát se základním bodem právních vztahů EU s těmito státy. Proto se v této kapitole zaměřím na problematiku asociačních dohod a institutu přidružení.

3.1. Základní rysy přidružení

Asociace, nebo-li přidružení, je nejtěsnější formou právních vztahů, které Unie využívá v rámci vnějších vztahů. Přidružení funguje prostřednictvím AA. „*Asociační dohody jsou mezinárodní dohody, které EU uzavírá s třetími zeměmi za účelem zřízení všeobecného rámce společných bilaterálních vztahů.*“⁴⁸ Hlavním cílem těchto dohod je navázání blízké politické a ekonomické spolupráce a jejich prostřednictvím tak dochází k rozsáhlým politickým a legislativním změnám a reformám, k liberalizaci společného obchodu, pro kterou je typické vytvoření FTA, celní unie, ustavení volného pohybu, k uvolnění vízové politiky atd., dle individuální úrovně spolupráce.

Neexistuje však jednotná definice pojmu přidružení. Ať už z pohledu právní doktríny či soudní definice. Jak uvádí významný český autor z oblasti práva vnějších vztahů Pavel Svoboda, unijní právo využívá tento pojem v různých případech a různých podobách. Jedná se totiž o velice široký termín, který se může lišit v rámci individuálních případů a to svým obsahem, právním základem nebo samotným okruhem partnerů, se kterými je přidružení uzavíráno.⁴⁹ Pro zdůraznění šíře tohoto pojmu bývá často citován Walter Hallstein, jenž uvedl, že „*přidružení je přistoupení minus jedna a obchodní dohoda plus jedna*“.⁵⁰ Lze tak vyjmenovat alespoň některé charakteristické rysy přidružení, jako je dlouhodobý charakter těchto dohod, zvláštní a specifický režim, institucionalizovaná struktura dohod, podíl na cílech EU, asymetrické podmínky apod.

Jednotlivé dohody se liší svým obsahem, který je závislý na konkrétní dohodě mezi zúčastněnými stranami. Jednání o jejich podobě probíhá samostatně a až do vlastního podpisu

⁴⁸ *Association Agreement*. [online] eeas.europa.eu, [cit. 20. února 2015]. Dostupné na: <http://eeas.europa.eu/association/>

⁴⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Evolution of Association Agreements in EU External Relations Law.. In. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014. s.21

⁵⁰ SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. Praha:2010. s.195.

podléhají stavu tzv. diplomatického utajení. Dohody se však shodují ve své podstatě a tou je především navázání úzké politické a hospodářské spolupráce mezi Unií a partnerskou zemí.

AA mají svůj základ v rámci primárního práva v čl. 217 SFEU, který umožňuje zakládání privilegovaných vztahů s třetími zeměmi či mezinárodními organizacemi, přičemž stanovují vzájemná práva a povinnosti těchto vztahů.

AA můžeme rozdělit na politickou a ekonomickou část. Politické podmínky jsou samozřejmě nedílnou součástí každé takové dohody. EU se jejich prostřednictvím snaží o navázání úzkých vztahů s nečlenskými státy, šíření vlastních zásad a hodnot, které považuje za nezbytné pro spolupráci a v neposlední řadě i o šíření vlastního vlivu za hranice Unie. Průvodním a charakteristickým prvkem všech AA je tak důraz na demokracii, základní demokratické principy, svobody, základy právního státu a ochranu lidských práv. Od roku 1995 je jednou z povinných součástí každé AA také tzv. lidsko-právní klauzule, která vyjadřuje nutnost dodržování základních demokratických hodnot a lidských. Od roku 1996 se pak asociované země přidružovaly na základě ustanovení o politickém dialogu formou společných prohlášení i ke společným postojům SZBP, přičemž se tak děje formou jednostranných aktů.⁵¹ Politická část dohod ovšem nadále zůstává právně nezávazná, s výjimkou tzv. lidsko-právní klauzule, kde si EU vyhradila právo v případě porušování těchto principů jednostranně od smlouvy odstoupit. To se však děje pouze v krajních případech.⁵²

Další z klíčových částí je ekonomická část AA, konkrétně o ustavení FTA. Prostřednictvím dohody tak dojde ke vzájemnému otevření trhu pro většinu zboží a služeb nebo také zaměstnance apod. Toto je ale většinou doprovázeno závaznými ustanoveními o sbližování právního řádu partnerské země s normami EU. Díky dohodám o FTA tak partnerské země získávají přístup k v podstatě celému vnitřnímu trhu Unie. Pro EU tyto dohody zase přinášejí usnadnění vzájemných obchodních toků a vylepšení investičního prostředí v partnerských zemích.⁵³ Tato část AA je právně závazná, což zvyšuje jejich implementační úspěšnost.

AA také bývají v některých případech určitou formou přípravy na budoucí členství. V této souvislosti tak můžeme přidružení rozlišovat podle perspektivy členství na tzv. dynamické přidružení, tedy AA, u nichž je zřejmý předpoklad budoucího přistoupení

⁵¹ SVOBODA, Pavel. Přidružení k Evropské unii po Lisabonské smlouvě. *Právník*, 2013.roč.152,č.7.,s. 646.

⁵² RAIK, Kristi. *A rocky road towards Europe: The prospects for the EU's Eastern Partnership Association Agreements*. [online] fiaa.fi, 2012 [cit. 20. února 2015]. Dostupné na: <http://www.fiaa.fi/en/publication/271>

⁵³ KUCHYŇKOVÁ, Petra. *Asociační dohoda*. [online] demas.cz, 2012 [20. února 2015]. Dostupné na: demas.cz/k-precten/anal-zy-a-publikace?aid=5060&pid=4662&sa=1.

asociované země k EU, a statické přidružení, kde tento předpoklad chybí, respektive je výslovně vyloučen.

3.2. Institut přidružení z pohledu mezinárodního práva

Institut přidružení, nebo li určitou právní formu úzkého sblížení v mnoha aspektech spolupráce, využívá často celá řada mezinárodních organizací. Není to tak doména pouze EU. Tento institut je využíván pro případy blízké spolupráce, kdy se ovšem přidružený stát nemůže nebo nechce se stát plnohodnotným členem dané organizace, ať už z důvodu jeho neochoty přijmout všechny cíle a pravidla dané organizace, nebo jeho nedostatečné připravenosti pro plné členství. Přidružení můžeme dle jeho právní úpravy rozlišovat na vnitřní, kdy přidružený stát je přímo členem dané organizace, ovšem s omezenými právy, a vnější, kdy partnerský stát se uzavřením takovéto dohody nestává členem dané organizace, ale z mezinárodně-právního hlediska zůstává nadále mimo, ovšem vytváří společné vztahy, podílí se na vybraných společných cílech, a k těmto účelům vytváří i společné přidružené orgány.

Toto uspořádání znamená, že v rámci tohoto vztahu EU – přidružený stát, vznikají práva a povinnosti pro obě strany na základě uzavřené dohody, případně z činnosti orgánů, jež fungují v rámci tohoto přidružení. Politická a hospodářská rozhodnutí orgánů EU tak přidružené státy k ničemu nezavazují, což by v opačném případě mohlo mít vážný vliv na situaci v asociovaném státě vzhledem k odlišnému ekonomickému a právnímu stavu.

Přidružení je uzavíráno formou společné dvoustranné právní dohody, která stanoví vzájemná práva a povinnosti v různých oblastech spolupráce. V případě EU se jedná většinou o AA, přičemž její postavení se řídí *Vídeňskou úmluvou o smluvním právu* z roku 1969.⁵⁴

3.3. Přidružení podle čl. 217 SFEU

Základním právním ustanovením pro přidružení je čl. 217 SFEU. Ten Unii opravňuje „uzavřít s jednou nebo více třetími zeměmi nebo mezinárodními organizacemi dohody o přidružení, které stanoví vzájemná práva a povinnosti, společné postupy a zvláštní řízení.“⁵⁵ Toto poměrně vágní znění však bylo potřeba ještě dále rozšířit, jelikož bychom jen stěží mohli rozlišit AA od dalších smluv uzavřených v rámci vnějších vztahů. Tohoto úkolu se chopil ESD ve svém rozsudku *Demirel*, ve kterém přidružení vysvětlil jako „*dohodu vytvářející zvláštní a privilegované vztahy se třetím státem, jenž se musí alespoň částečně podílet na*

⁵⁴ SVOBODA, Pavel. K právní povaze tzv. evropských asociačních dohod a sekundárního asociačního práva. *Právník*, 1996. Roč. 135, č.3., s.202

⁵⁵ Čl. 217 SFEU

režimu Společenství“.⁵⁶ Ustanovení „*částečně se podílet na režimu Společenství*“ samozřejmě nezahrnuje vnitřní fungování orgánů EU, protože Unie využívá vnějšího přidružení, ale je tím myšlena participace přidruženého státu na cílech, politikách a svobodách Unie. Těmito cíly pak podle vyjádření ESD mohou být v podstatě všechny politiky EU. Jak již bylo řečeno výše, AA jsou uzavírány jako smíšené dohody, takže se týká i oblastí ze sdílených pravomocí.

Vzhledem k velmi širokému rozsahu definice AA se dostáváme k poměrně značné obsahové variabilitě dohod s tímto titulem. K tomu se vyjádřila Komise, která uvedla, že vzhledem k tomu, že neexistují žádné přesné podmínky pro specifikaci dohody, která nese označení asociací, tak záleží výhradně na dohodě s partnery. Tzn., že dohody se stejným titulem mohou mít zcela různý význam a obsah a naopak. Rada k tomuto následně přidala, že rozhodujícím faktorem v této otázce je právní základ, na kterém byla takováto dohoda přijata.⁵⁷

Právní rozsah přidružení prošel především v poslední dekádě poměrně značnými změnami. V minulosti se přidružení využívalo jako velmi široká kategorie vnějších vztahů, jež zahrnovaly i další formy spolupráce v oblasti rozvojové, hospodářské či sousedské spolupráce. Prostřednictvím revizí Smluv⁵⁸ však došlo k hlubší specifikaci právního rámce vnějších vztahů, včetně těch, které měly znaky asociace s cílem navázání hlubší spolupráce a zvláštních vztahů. Jednalo se tak jednak o úpravu právního rámce pro zvláštní spolupráci se zámořskými územími se zvláštními vztahy s některými členskými státy EU, jež jsou upravovány čl. 198-204 SFEU, dále pro ekonomickou, finanční a technickou spolupráci se třetími zeměmi v čl. 208-211 SFEU a zejména o EPS, která má svůj právní základ v čl. 8 SEU. Právě čl. 8 SEU bývá často označován za alternativu k asociaci podle čl. 217 SFEU. Odlišné použití těchto právních ustanovení tkví především v otázce příslibu budoucího členství, jelikož partnerství podle čl. 8 SEU budoucí členství vylučuje.⁵⁹ Pokud tuto část spojíme s přidružením s Ukrajinou, nabízí se tak využití tohoto článku k vytvoření specifické dohody. To by však podle Pavla Svobody bylo výrazem podcenění politické i právní

⁵⁶ Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 30.9. 1987, C-12/86-*Demirel v. Stadt S. Gmünd*.

⁵⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Evolution of Association Agreements in EU External Relations Law.. In. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014. s.30-31

⁵⁸ Amsterdamská smlouva (1997) ve Smlouvách právně zakotvila rozvojovou spolupráci, Niceská smlouva (2001) Hospodářskou, finanční a technickou spol. a Lisabonská smlouva (2009) EPS.

⁵⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Evolution of Association Agreements in EU External Relations Law.. In. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014. s.38

vyspělosti zemí EaP, které nestojí o dohody o sousedství apod., ale žádají přidružení, i když jim výslovně nenabízí žádný automatický nárok na pozdější členství.⁶⁰

Tyto jednotlivé koncepty vnějších vztahů Unie mají mnoho společného a v celé řadě otázek se dokonce překrývají. V mnoha ohledech tak umožňují reflektovat podmínky pro spolupráci s daným státem.

3.4. Obsahové prvky asociačních dohod

3.4.1. Asymetrický prvek asociačních dohod

Určit charakteristické obsahové prvky AA je vzhledem k jejich nepříliš rozsáhlé a neurčité úpravě v rámci primárního práva Unie poměrně složité. Samotná definice přidružení z čl. 217 SFEU hovoří pouze o „*stanovení vzájemných práv a závazků, společných akcí a zvláštních řízení*“. Toto ustanovení však doplňuje jeden z typických charakteristických prvků, kterým je asymetrie vzájemných práv a povinností v rámci přidružení.

Tento prvek chápeme jako nerovnováhu mezi právy a povinnostmi, které dle dohody přijala na jedné straně Unie, a které naopak přijal asociovaný stát na straně druhé. Tento prvek je vyústěním jedné z podstaty těchto dohod, a to politická a hospodářská pomoc přidruženým zemím, nebo také podpora přípravy na budoucí členství tohoto státu v EU.⁶¹

Tato nerovnováha je využívána ve většině případů ve prospěch přidruženého státu, který v rámci vztahu EU – přidružený stát získává různé výhody, např. v podobě finanční pomoci ze strany EU, technické asistence, možnosti participovat na některých unijních programech apod. Unie také může snižovat své obchodní překážky, např. snižováním tarifů, zrušením kvót aj., pro asociovaný stát, zatímco druhá strana toto okamžitě oplácet nemusí.⁶²

Ustanovení AA navíc mohou mít i přímý účinek. V případě, že v asociovaném státě platí dualistický právní řád, tak nastává ve vztahu s EU tzv. aplikační asymetrie. V takovém případě se totiž občan asociovaného státu může dovolat u soudu jakéhokoliv členského státu EU svých práv vyplývajících z AA, zatímco občan Unie tuto možnost před soudy přidružené

⁶⁰ SVOBODA, Pavel. Přidružení k Evropské unii po Lisabonské smlouvě. *Právník*, 2013.roč.152,č.7.,s. 661.

⁶¹ RUFFER, Emil. *Přidružení států střední a východní Evropy a Turecka k Evropské unii jako nástroj privilegovaných vnějších vztahů ve světle judikatury Evropského soudního dvora*. Disertační práce. 2006.s. 29

⁶² WIJMAN, Per Angus: *Fostering Deep and Comprehensive Free Trade Agreements for the Eastern Partners*. [online] Eastern Partnership Review, 2011 [cit. 14.dubna 2015]. Dostupné na: http://ecep.eu/wp-content/uploads/2014/06/Review_No8.pdf

země nemá. Je tak žádoucí, aby asociovaný stát pokud možno upravil svůj systém právního řádu, nebo prosadil unijní právo do vnitrozemského právního řádu formou recepcce.⁶³

Tato asymetrie je ovšem často v rámci AA vyrovnávána jinými prostředky, jako např. voluntaristickým ukládáním antidumpingových cel na vybrané zboží ze strany EU nebo využíváním právní asymetrie, která je v neprospěch asociovaného státu. V takovém případě AA často obsahují tzv. stand-still klauzule, která zakazuje přidruženému státu zavést přísnější podmínky, než ty, jež platily ke dni podpisu AA, což často přináší prospěch v podobě snadnějšího přístupu na trh asociovaného státu pro občany EU, jelikož ta má většinou přísnější právní úpravu v daných oblastech, než nezkušený přidružený stát.⁶⁴

3.4.2. Sbližování práva jako zásadní prvek přidružení

Většina AA, včetně těch v rámci EaP, obsahuje potřebu a specifikaci legislativních reforem, které musí asociovaná země postupně provádět. Jedná se o jeden z nejdůležitějších předpokladů pro úspěšné fungování asociačních vztahů a nedílnou součást těchto dohod. Hovoříme tak o tzv. aproximaci práva, respektive sblížování právního řádu, což by se dalo definovat jako „proces přizpůsobování a transformace právního řádu přidruženého státu, a to tak, že dochází k jeho plné slučitelnosti s evropským právem v oblastech odpovídajících věcné působnosti norem práva Unie.“⁶⁵ Nutno podotknout, že se přitom nejedná o tzv. unifikaci práva, tedy nedochází k absolutnímu převzetí unijních norem a jejich znění do právního řádu asociované země.

V rámci EU představuje tento nástroj již nedílnou součást vnějších vztahů. V případě Unie ovšem nedochází pouze k omezení rozdílů v právních řádech partnerů, ale k přijetí společných legislativních a regulačních systémů a ke komplexní harmonizaci v politické i právní oblasti. Důvodem je příznivý vliv tak rozsáhlé aproximace na ekonomickou, a v konečném důsledku, i socio-politickou integraci partnerských zemí k EU.⁶⁶

Asociovaný stát by tak měl při odpovědné aproximaci práva plnit tyto základní body – přizpůsobené právní normy by měly být v souladu s těmi unijními, přičemž by měl brát do úvahy záměry a úmysly, které EU i členské státy při tvorbě vlastních právních norem měly.

⁶³ Dualistický právní řád do roku 2002 platil i v České republice. K řešení tohoto stavu a otevření cesty k přímému účinku AA s EU došlo přijetím ústavního zákona č. 395/2001 Sb.

⁶⁴ SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. Praha:2010. s.198

⁶⁵ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Základní otázky sblížování českého práva s právem ES*. Vyd. 1. Praha: 1998. s.18

⁶⁶ HARPAZ, Guy. *Approximation of Laws under the European Neighbourhood Policy: A Typology of the Challenges and Obstacles that Lie Ahead*. [online] ub.edu, 2013 [cit. 14.dubna 2015]. Dostupné na: <http://www.ub.edu/searchproject/wp-content/uploads/2013/09/WP05.24.pdf>

Důležitý je rovněž soulad v interpretaci přizpůsobených právních norem, aby plnily opravdu svůj význam. Proto je vhodné, aby přidružené státy braly v úvahu vyjádření ESD.⁶⁷

Samotný proces sblížování práva EU pečlivě monitoruje, přičemž se snaží asociované země i motivovat k rychlému a kvalitnímu přijímání legislativních reforem prostřednictvím různých zvýhodnění v rámci tohoto vztahu. Jedná se o tzv. more-for-more princip. Kromě unijních kontrol je přidružený stát také povinen předkládat Komisi pravidelné zprávy o vlastním pokroku v této oblasti.

3.5. Institucionální struktura asociačních dohod

Je důležité, aby provádění AA probíhalo jednotným a přesným způsobem, aby fungování asociačních vztahů dosahovalo pokud možno maximální efektivity. K jejich úspěšnému fungování je proto prostřednictvím AA zřízena i společná institucionální struktura. V této souvislosti si představíme společné orgány EU a přidružených partnerů, které jsou klíčové k zajišťování pružného a efektivního naplňování AA, respektive závazků z nich vyplývajících. Tyto orgány jsou obligatorně ustaveny u přidružení. Konkrétně tak hovoříme o třech vrcholných orgánech – Radě přidružení, Výboru pro přidružení a Parlamentním výboru pro přidružení. Kromě politických orgánů můžeme do institucionální struktury AA zařadit také platformy, které zapojují do dění kolem asociačních vztahů také občanskou společnost apod. Mimo to národní vlády a státní orgány přidružených zemí ustavují samozřejmě i vlastní instituce, které se zaměřují na efektivní provádění uzavřených AA na jejich území.

Je vhodné poznamenat, že se tyto orgány nestávají orgánem ve smyslu mezinárodního práva, ani se nestávají součástí institucionální struktury Unie. Fungují zcela na základě uzavřené AA. I přesto je jejich činnost, respektive právní akty, které vydávají, součástí unijního práva. O tom však více níže.

Rada přidružení – je nejvyšším orgánem v rámci institucionální struktury AA a dohlíží a monitoruje provádění AA a pravidelně přezkoumává fungování této dohody ve světle jejích cílů. Kromě toho řeší všechny důležité otázky vzniklé v rámci dohody i dalších dvoustranných či mezinárodních otázek, které se dotýkají tzv. „společného zájmu“. Mezi její pravomoci patří v případě potřeby také pružný výklad AA. Rada přidružení funguje na ministerské bázi, skládá se tedy přímo z členů Rady EU a Komise na jedné straně a vlády partnerské země na straně druhé. Rada přidružení může v rámci své působnosti přijímat

⁶⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. The EU-Ukraine Association Agreement as an Instrument of a new Generation of so called „tailored“ Association Agreement: The Comparative View. In. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014. s.118.

vlastní legislativní akty, konkrétně rozhodnutí, jejichž prostřednictvím tak napomáhá k realizaci a dosahování vytyčených cílů v rozsahu, který si obě strany stanovily. Tato rozhodnutí jsou následně závazná pro všechny strany. Kromě toho vydává i doporučení. Tyto legislativní akty spadají do tzv. sekundárního asociačního práva. Je nutné připomenout, že Rada přidružení funguje jako paritně složený orgán, což znamená, že musí být při jeho rozhodování a interpretaci dosaženo konsenzu mezi přidruženým státem na jedné straně a Unií a členskými státy na straně druhé. Rada přidružení má rovněž pravomoci k řešení sporů mezi smluvními stranami, a to především prostřednictvím vzájemných konzultací. V krajních případech ovšem může rozhodovat i závaznými rozhodnutími. To se však děje spíše ojediněle a Rada přidružení plní v těchto případech spíše konzultační funkci, když ve sporu působí jako prostředník mezi stranami a navrhuje možná řešení. V případech, kdy se dlouhodobě nedaří najít řešení sporu, bývají tyto záležitosti součástí agendy každého jejího setkání. Rada přidružení musí být konzultována i v případech, kdy jedna ze smluvních stran sáhne k jednostranným opatřením kvůli porušování AA druhé strany. Taková opatření musí být samozřejmě přiměřená situaci a pokud možno co nejméně narušovat AA.⁶⁸

Výbor pro přidružení – se skládá ze zástupců vlády přidružené země a reprezentantů Komise a Rady a to obvykle v rámci setkávání na úrovni vyšších státních úředníků. Hlavním úkolem Výboru pro přidružení je pomáhat a asistovat Radě přidružení při plnění jejích úkolů. Ta přitom může delegovat na výbor kteroukoliv ze svých pravomocí a to včetně pravomoci přijímat závazná rozhodnutí, která v takovém případě vykazují stejné účinky a podmínky, jakoby je přijala samotná Rada přidružení. Kromě toho je výbor zodpovědný také za přípravu zasedání Rady pro přidružení. Každá AA zároveň počítá i s možností zřízení tzv. podvýborů, které mají být nápomocny při řešení některých vybraných specifických oblastí a otázek. Své podvýbory může zakládat jak Rada pro přidružení, tak také Výbor pro přidružení.

Parlamentní výbor pro přidružení – jedná se o orgán založený na parlamentním základu, když se skládá ze stejného počtu zástupců EP a parlamentu přidružené země. Výbor funguje jako diskuzní fórum k výměně názorů a informací o fungování a implementaci AA, což by mělo vést ke vzájemnému sdílení zkušeností a sjednocování společných postojů. Ve vztahu k dalším orgánům může parlamentní výbor žádat informace o činnosti Rady pro přidružení a rovněž může předkládat vlastní doporučení, nedisponuje však pravomocí vydávat

⁶⁸ RUFFER, Emil. Interpretation, Implementation and Enforcement of Association Agreements: Institutional Structures, Dispute Settlement Mechanism and the Jurisdiction of the Court of Justice of the EU. In. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014.s. 48.

závazná rozhodnutí. Vůči ostatní orgánům v rámci institucionální struktury vytvořené AA tak působí Parlamentní výbor především jako kontrolní orgán.⁶⁹

Kromě politických institucí počítají AA také s ustavením platformy, v rámci které se budou moct setkávat představitelé organizací občanských společností. Platforma se skládá ze zástupců občanských společností dané přidružené země a zástupců EHSV. Cílem této platformy je snaha informovat o dění v rámci asociačních vztahů mezi EU a přidruženou zemí, vysvětlovat přínosy a novinky, které dohoda pro tuto sféru přináší, přičemž platforma je také prostorem ke konzultacím a diskuzím z obou stran o dopadu přidružení na občanskou společnost. Její reprezentanti jsou tak prostřednictvím této platformy povinně informováni o činnosti Rady přidružení, o vydaných rozhodnutích a doporučeních. Z opačného hlediska je pak platforma oprávněna předávat Radě přidružení svá vlastní doporučení u otázek, které se jí týkají. Kromě toho ještě Výbor pro přidružení a Parlamentní výbor pro přidružení organizují pravidelná setkání s představiteli platformy s cílem je ještě více zapojit do procesu budování asociačních vztahů. Ustavení této platformy je novinkou v praxi EU v rámci asociačních vztahů, zavedenou právě v dohodách o přidružení se státy EaP.

3.5.1. Sekundární asociační právo

Asociační právo, tedy souhrn právních norem upravující asociační vztahy, můžeme rozdělit na primární asociační právo, kam řadíme pravidla obsažená přímo v AA, a sekundární asociační právo. Pro úplnost je tak kromě samotné AA potřeba představit i sekundární asociační právo, jakožto jeden z výstupů činnosti institucionální struktury AA. Pod tímto pojmem rozumíme legislativní akty, respektive rozhodnutí, vydávané Radou přidružení. Ta vytváří tyto akty pro účel aplikace samotné dohody. Tyto právní akty tak vznikají na základě příslušné AA, k jejímu upřesnění či vysvětlení nejasných částí, konkretizaci cílů a úkolů, které AA sleduje a k provádění této dohody.

U sekundárního asociačního práva lze najít 3 základní roviny – mezinárodní, unijní a vnitrostátní. Podle mezinárodní roviny lze tyto akty kvalifikovat jako mezinárodní dohody, jelikož jsou přijímány společnou dohodou smluvních stran mezinárodního práva, což je typické právě pro mezinárodní právo. Pokud se zaměříme na jejich unijní rozměr, tak této problematice se již v minulosti věnoval i ESD, který posuzoval postavení těchto právních aktů v rámci působení Rady přidružení EU-Turecko. Soud ve svých rozhodnutích ve věci *Sevince*

⁶⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Institucionální struktura pro zajištění procesu sblížení českého práva s právem evropských společenství. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Iuridica*, 1999, roč. 1. s.143-150.

a *Kasim Kus* uvedl, že tyto legislativní akty patří mezi prameny unijního *acquis*, jelikož fungují na základě AA a ta je uzavírána na Smluv, tudíž se jedná o interpretaci činnosti orgánů EU, konkrétně Rady. Třetí rovinu těchto aktů lze pak najít z jejich vnitrostátního hlediska, přestože jsou akty Rady přidružení určeny především smluvním stranám, tak se mohou tyto akty, díky účinkům AA a za splnění podmínek přímého účinku, dotýkat i práv občanů přidruženého státu, což vede k účinkům i v rámci vnitrostátního práva členských zemí EU. Pro efektivní naplňování asociačního práva je tak důležité, aby zúčastněné strany umožnily příslušníkům druhé strany přístup k soudní ochraně svých individuálních práv a svobod, které z asociačního práva vyplývají, a aby přitom měly stejné postavení jako příslušníci dané země.⁷⁰

Pokud jde o nezávazné akty Rady přidružení, většinou ve formě doporučení, tak ty i přes jejich nezávaznost by měly být brány orgány Unie i členských a asociovaných zemí při své činnosti v potaz a měly přihlížet k jejich záměrům.

3.6. Právní povaha asociačního práva a vliv judikatury ESD

O povaze a účincích asociačního práva v rámci práva EU se v minulosti vedly diskuze. Na formování jeho postavení se tak významně podílel i ESD. Rád bych tak zde nastínil postavení a účinky asociačního práva v rámci EU a to ve spojení s judikaturou Soudu.

Nejprve se stručně zaměřím na samotnou pravomoc ESD k výkladu asociačního práva. Tu Soud nachází v čl. 267 SFEU, který vymezuje pravomoc ESD rozhodovat o předběžných otázkách „*týkajících se platnosti a výkladu aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie.*“⁷¹ Poprvé musel Soud řešit přípustnost svého výkladu vnějších smluv řešit v rozsudku *Haegeman*, ve kterém odvodil svou pravomoc výkladu z předpokladu, že vnější smlouvy, v našem případě AA i sekundární asociační právo, jsou součástí unijního práva, jelikož jsou přijímány orgány EU. Dle tohoto tak ESD může vykládat jak AA, tak i rozhodnutí a doporučení Rady přidružení, která funguje právě na základě AA.

Spornou situaci při působnosti Soudu může ovšem vyvolávat skutečnost, že AA jsou uzavírány jako tzv. smíšené dohody, což by mohlo vést k závěru, že oblasti, které zřetelně nespádají do kompetencí Unie, by neměly být předmětem interpretace ESD. Tuto otázku řešil

⁷⁰ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Základní otázky sblížení českého práva s právem ES*. Vyd. 1. Praha: 1998. s.102-103

⁷¹ Čl. 267 SFEU

Soud ve věci *Demirel*, kde stanovil svou pravomoc v rámci smíšených smluv.⁷² Soud zde přistoupil k rozlišení svého postavení u smíšených dohod při dvou základních situacích:

- *Soud je vždy oprávněn vykládat závazky spadající do materiálních pravomocí Unie*
- *V případě závazků v působnosti členských států se Soud nadále bude omezovat na výklad nutný ke sjednocení aplikace příslušných ustanovení v jednotlivých členských státech.*⁷³

Pokud jde o rozhodnutí ESD, ve kterých specifikoval postavení a účinky asociačního práva, tak na úvod bych připomněl, že Soud přistoupil v rámci rozsudku ve věci *Demirel* i ke krátké definici AA, když uvedl, že „*asociační dohoda vytváří zvláštní a privilegované vztahy se třetím státem, jenž se musí alespoň částečně podílet na režimu Společenství*“⁷⁴ To však samozřejmě ještě ani zdaleka nevypovídá o dalších aspektech postavení a účinků asociačních dohod, respektive asociačního práva.

Aby bylo zřejmé, jakou povahu má primární i sekundární asociační právo vůči právu EU, bylo zapotřebí, aby bylo specifikováno, jaké postavení vůči unijnímu právu AA mají a jakou právní sílu případně vykazují v porovnání s ostatními unijními akty.

Prvním případem, ve kterém se ESD věnoval problematice postavení AA ve vztahu k *acquis communautaire*, bylo rozhodnutí ve věci *Haegemann*⁷⁵. Soud zde uvedl, že AA, v tomto případě se konkrétně jednalo o AA s Řeckem, jsou od svého vstupu v platnost integrální součástí unijního práva. Pro toto rozhodnutí použil argument, že AA je přímým produktem činnosti orgánů EU, v tomto případě Rady. Ve stejném rozsudku ESD specifikoval i postavení AA v rámci evropského práva, když navázal na předchozí judikaturu věnující se vnějším smlouvám⁷⁶ a deklaroval postavení AA mezi primárním a sekundárním právem, tzn., že AA musí být v souladu s primárním právem, na druhou sekundární právo musí být zase v souladu s AA. To platí samozřejmě i pro vnitrostátní právo.⁷⁷

⁷² RUFFER, Emil. Interpretation, Implementation and Enforcement of Association Agreements: Institutional Structures, Dispute Settlement Mechanism and the Jurisdiction of the Court of Justice of the EU. In. ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014.s. 52.

⁷³ SVOBODA, Pavel. K právní povaze tzv. evropských asociačních dohod a sekundárního asociačního práva. *Právník*, 1996. Roč. 135, č.3., s.215. Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 30.9. 1987, C-12/86-*Demirel v. Stadt S. Gmünd*.

⁷⁴ Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 30.9. 1987, C-12/86-*Demirel v. Stadt S. Gmünd*.

⁷⁵ Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 30.4.1974, C-181/73 - *R. & V. Haegeman v Belgian State*

⁷⁶ Např. rozhodnutí ve věci *Internationale Fruit Comp III*.

⁷⁷ TÝČ, Vladimír. *Postavení mezinárodních smluv v právu ES (EU) a jejich aplikace v členských státech*. [online] muni.cz, [cit. 16. února 2015]. Dostupné na: <http://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/mep/Tyc.pdf> 15

S tím souvisí i závaznost AA, která nastává podle rozhodnutí ve věci *Polydor*⁷⁸ už z jejího mezinárodně-právního charakteru. Orgány Unie tak nesmí přijmout žádný právní akt v rozporu s vnější smlouvou. Tato závaznost se pak vztahuje i na členské státy⁷⁹, což potvrdil ESD v případech *Haegemann* nebo *Kupferberg*, kde dovedl povinnost členských zemí spolupracovat na dobrém provádění AA se Společenstvím, vůči kterému jsou členské státy povinny plnit tuto dohodu.⁸⁰ Nadřazenost AA na sekundárním právem EU i právem členských států pak potvrdil i v rozhodnutí ve věci *Demirel*. Nadřazenost asociačního práva vyplývá z jeho závaznosti pro orgány EU a členských zemí, když jsou povinny zajišťovat dodržování závazků.

Podobně argumentoval ESD i v dalších případech a tento výklad zopakoval i při otázce postavení aktů Rady přidružení, kterými se zabýval v případech *Sevince*⁸¹ a *Kasim Kus*⁸², když argumentoval 2 důvody. Za prvé mají tyto akty bezprostřední souvislost s AA, která vznikla na základě primárního práva. Za druhé jsou pak tyto akty rozhodnutím komunitárního orgánu – Rady přidružení. Tento výklad však kritizovala velká část doktríny, jelikož Rada přidružení podle nich není žádným mezinárodním orgánem, protože AA žádný nový mezinárodní subjekt nezakládá, protože ani samotná AA není k tomu způsobilým mezinárodním či komunitárním orgánem. Výklad Soudu však lze podpořit skutečností, že Rada přidružení funguje prostřednictvím zástupců Rady EU, která již orgánem EU je.⁸³ ESD tak i přes výtky u svého výkladu zůstal a pro sekundární asociační právo platí zmíněné podmínky. Co se týká nadřazenosti nad sekundárním právem Unie, tak tu přisoudil ESD sekundárním vnějším aktům již v rozhodnutí *Bresciani*⁸⁴. Díky ucelené a jednotné praxi ESD v této otázce je tak asociační právo dnes považováno již za nedílnou součást práva EU.

Jak již bylo řečeno výše, asociační právo může mít kromě mezinárodního a unijního významu také vnitrostátní rozměr, když se v určitých případech vztahuje i na občany daných zemí a to především díky přímému účinku, který asociační právo může při splnění tzv. “*Van*

⁷⁸ Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 9.2.1982, C-270/80 - *Polydor Limited and RSO Records Inc. v Harlequin Records Shops Limited and Simons Records Limited*.

⁷⁹ Před Lisabonskou smlouvou se tento poměr vztahoval pouze na vnější smlouvy uzavřené v rámci tzv. I. pilíře, po zrušení pilířové struktury Lisabonskou smlouvou ovšem toto ustanovení platí i pro ostatní vnější smlouvy. Výjimkou je SZBP.

⁸⁰ ESD v tomto případě dovedl takovou povinnost členských států i vůči třetím zemím, čímž v podstatě vzniká vztah mezi členskými státy a třetí zemí. Tento výklad je však v doktríně poměrně kritizován, jelikož odporuje snaze Soudu o zdůraznění mezinárodně-právní subjektivity Společenství. Viz SVOBODA, Pavel. *Právní problémy tzv. vnějších smluv Evropské unie*. Praha:2009. s.42.

⁸¹ Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 20.9.1990, C-192/89-*Sevince v. S. Van Justitie*

⁸² Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 16.12.1992, C-237/91-*Kus v. Landeshauptstadt Wiesbaden*

⁸³ SVOBODA, Pavel. K právní povaze tzv. evropských asociačních dohod a sekundárního asociačního práva. *Právník*, 1996. Roč. 135, č.3., s.210

⁸⁴ Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 5.2.1976, C-87/75.*Bresciani v. Amministrazione delle finanze dello Stato*

Gend en Loos formule“, tedy jasnost, bezpodmínečnost a právní dokonalost, bez nutnosti dalších opatření k implementaci ustanovení, nabývat. Zároveň musí tento účinek umožňovat cíl smlouvy, který je v souladu s cíly EU.⁸⁵ Takový účinek má poměrně značné právní i finanční důsledky, proto se státy při tvorbě vnějších smluv mnohdy uchylují ke spíše vágním ustanovením v oblastech, kde se přímému účinku chtějí vyhnout.⁸⁶ Obzvláště, když přímý účinek vnějších smluv nemusí platit recipročně i pro druhou smluvní stranu. Tento účinek asociačního práva potvrdil ve své judikatuře i Soud.

Vůbec prvním judikátem, který vedl k přiznání možnosti přímého účinku asociačního práva, bylo rozhodnutí ve věci *Kupferberg*⁸⁷, který byl projednáván při výkladu dohody o volném obchodu s Portugalskem. V tomto rozhodnutí ESD přistoupil k výkladu, kdy pro přiznání přímého účinku jednotlivých ustanovení dohody je klíčové naplnění obecných kritérií, které jsou rozhodující i pro přímý účinek právních aktů „běžného“ *acquis*.

Dalším případem, který přispěl k otázce přímého účinku asociačního práva, bylo rozhodnutí ve věci *Demirel*⁸⁸, ve kterém Soud zopakoval metody pro přiznání přímého účinku některým ustanovením AA s Tureckem, když při zohlednění cílů a významu samotné smlouvy jako celku musí tato ustanovení splňovat zmiňované podmínky. Vzhledem k tomu, že se zde Soud věnoval i smíšené povaze AA, je třeba poznamenat, že ESD v tomto rozsudku uvedl, že přímý účinek mohou mít pouze ta ustanovení, která spadají pod unijní kompetence, nikoliv členských zemí.

Rozhodnutí ve věcech *Sevince* a *Kasim Kus* pak potvrdilo možnost přímého účinku i v případě sekundárního asociačního práva. V těchto rozhodnutích Soud potvrdil, že rozhodnutí Rady přidružení je stejně jako AA přímou součástí *acquis communautaire*, a proto je pro přiznání přímého účinku jednotlivých ustanovení opět rozhodné splnění daných kritérií.⁸⁹

Přířknutí možnosti přímého účinku některým ustanovením AA i rozhodnutí Rady přidružení tak umožnilo občanům z asociovaných zemí dovolávat se svých práv vyplývajících z asociačního práva přímo u vnitrostátních soudů v členských státech Unie, které musí v tomto světle postupovat.

⁸⁵ ONDŘEJEK, Pavel. Účinky mezinárodních smluv sjednaných ES ve vnitrostátním právu členských států EU. *Právník*, 2010, roč. 149, č. 2., s. 121.

⁸⁶ SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. Praha: 2010. s. 40

⁸⁷ Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 26.10.1982, C-104/81 - *Hauptzollamt Mainz v Kupferberg & Cie.*

⁸⁸ Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 30.9. 1987, C-12/86-*Demirel v. Stadt S. Gmünd*.

⁸⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Základní otázky sblížení českého práva s právem ES*. Vyd. 1. Praha: 1998. s. 104.

4. Analýza asociačních vztahů v rámci Východního partnerství

Právní vztahy v rámci EaP a proces jednání o nich provázejí mnohá specifika. V této části volně navážu na předchozí kapitolu, přičemž se zaměřím na fungování těchto procesů v praxi, včetně určité konkrétní studie v podobě analýzy AA s Ukrajinou.

4.1. Přidružení a dohody ve Východním partnerství

Právní rámec vztahů mezi EU a většinou zemí EaP byl smluvně upravován již od konce 90. let minulého století. Ve všech případech s výjimkou Běloruska se jednalo o PCA. V rámci EaP se však stalo prioritou upravit tyto vztahy novou, kvalitativně rozsáhlejší formou – asociační dohodou. AA představují silný závazek přidružených zemí k prohloubení politických i ekonomických vztahů s Unií. Přidružené země budou také postupně integrovány do vnitřního trhu EU, což zahrnuje vytvoření prohloubené a komplexní zóny volného obchodu – DCFTA.

Tyto AA ovšem zatím neřeší otázku možného budoucího členství. Na druhou stranu ani tuto možnost nijak nezapovídají. Došlo tak k určitému kompromisu, který Unii k ničemu nezavazuje a přitom úplně nezavírá cestu k možnému vývoji v této otázce.

Doposud byly po dlouhých a v některých případech i velmi komplikovaných jednáních uzavřeny AA s Ukrajinou, Moldavskem a Gruzii. V případě dalších tří zemí naopak stav jednání stagnuje a v nejbližší době nelze očekávat výrazný posun.

4.2. Asociační dohoda s Ukrajinou

V této kapitole se zaměřím na AA s Ukrajinou, jež představuje modelovou a průkopnickou dohodu pro celé EaP. Tato dohoda je často označována přizviskem „AA nové generace“, což odráží inovativní a ambiciózní charakter smlouvy. Vedle samotné dohody se pokusím přiblížit také podmínky, které smlouvě předcházely.

AA s Ukrajinou představuje novou etapu společných právních vztahů a nahrazuje dosavadní smluvní vztahy obou stran v podobě PCA. Dohoda předpokládá velmi široké posílení vzájemných vztahů ve 4 základních dimenzích:

1. AA stanovuje společný závazek podporovat úzké a trvalé vztahy, jež jsou založené na společných hodnotách, zejména na plném respektování demokratických zásad, právního státu, řádné správy věcí veřejných, lidských práv a základních svobod.⁹⁰ AA, jakožto

⁹⁰ Tyto zásady jsou definovány podle čl.2 SEU, a odvozeny také od základních mezinárodních nástrojů věnujících se principům demokracie a lidských práv - Helsinský závěrečný akt, Pařížská charta pro novou Evropu, Všeobecná deklarace OSN o LP a Evropská úmluva o ochraně LP a základních svobod

komplexní dohoda, představuje velice široký rozsah spolupráce, když zahrnuje všechny oblasti zájmu, což se týká více než 30 sektorů, jako je energetika, doprava, ochrana životního prostředí, průmysl, malé a střední podnikání, sociální vývoj a ochrana, ochrana spotřebitele, vzdělávání či kulturní spolupráce. To by mělo vést k většímu zapojení Ukrajiny do politik a programů EU a celkovému růstu a modernizaci země.⁹¹

2. Posílení spolupráce ve všech otázkách společného zájmu a také zachování a posílení bezpečnosti a stability tohoto regionu. AA tak počítá s intenzifikací politického dialogu v rámci celé řady oblastí včetně spolupráce v oblasti SZBP i SBOP. To vše samozřejmě v souladu s výše zmíněnými základními hodnotami a standardy.

3. Důležitou součástí dohody je i ekonomická spolupráce. Užší hospodářská integrace prostřednictvím DCFTA bude silným stimulantem k hospodářskému růstu země, vytvoří širokou škálu obchodních příležitostí pro obě strany, zvýší mezinárodní konkurenceschopnost Ukrajiny, zlepší služby a obchodní standardy apod. Tato část má specifické místo, jelikož je vyjednávána a ratifikována odděleně od zbytku AA. Jedná se o novou generaci dohod o vybudování FTA, které mají za cíl co možná největší liberalizaci obchodu se zbožím, službami i investicemi z obou stran. V podstatě tak tyto dohody stojí na základech třech základních svobod – volného pohybu zboží, služeb a kapitálu.⁹² Na druhou stranu však zároveň předpokládá rozsáhlé přijímání práva a harmonizaci legislativy partnerských států s unijními obchodními normami. Jde tak především o sblížování norem a předpisů v oblasti technických norem a předpisů, ochrany duševního vlastnictví, veřejných zakázek, hospodářské soutěže, celní politiky atd. Touto komplexností se liší od podobných dohod v rámci EPS. Ukrajina a další asociované země tímto získají přístup k více než 500 miliónům spotřebitelů v kombinaci s ekonomikou o velikosti 12,9 trilionů Eur.⁹³ Pro účinnost DCFTA je důležité členství přidružené země ve WTO.

4. Právní spolupráce by pak měla vést k posílení spolupráce v oblasti spravedlnosti, svobody a bezpečnosti, k posílení právního státu a dodržování lidských práv a základních svobod. Součástí AA je samozřejmě také velmi rozsáhlá reformní agenda, která povede

⁹¹ *EU-Ukraine Association Agreement: Guide to the Association Agreement*. [online] eeas.europa.eu [cit. 14. Dubna 2015]. Dostupné na: http://eeas.europa.eu/images/top_stories/140912_eu-ukraine-association-agreement-quick_guide.pdf.

⁹² WIJKMAN, Per Angus: *Fostering Deep and Comprehensive Free Trade Agreements for the Eastern Partners*. [online] Eastern Partnership Review, 2011 [cit. 14. Dubna 2015]. Dostupné na: http://eceap.eu/wp-content/uploads/2014/06/Review_No8.pdf.

⁹³ JOZWIAK, Rikard: *Explainer: What Exactly Is An EU Association Agreement?* [online] Radio Free Europe, 10.11.2013 [cit. 14. Dubna 2015]. Dostupné na: <http://www.rferl.org/content/eu-association-agreement-explained/25174247.html>.

k podstatnému sblížení ukrajinského právního řádu s *acquis communautaire*.⁹⁴ Významné místo má rovněž vízová otázka a migrace.

Dohoda představuje dlouhodobý základ pro právní vztahy mezi Ukrajinou a Unií. Nepředjímá však další vývoj vzájemných vztahů. AA tak neobsahují žádný přímý odkaz na možnost budoucího členství Ukrajiny a reagují na tyto ambice pouze diplomatickým dovětkem, ve kterém "*Evropská unie uznává evropské aspirace Ukrajiny a vítá její evropskou volbu*"⁹⁵. AA s Ukrajinou tak nijak nehovoří o přistoupení, jako je tomu u AA se zeměmi Balkánu. Na druhou stranu ovšem nechává otevřenou cestu k dalšímu možnému progresivnímu vývoji. To se odráží i na znění některých dalších ustanovení v AA, které do určité míry reflektují tzv. kodaňská kritéria.⁹⁶

AA s Ukrajinou a dalšími zeměmi EaP tak zatím představují především vytvoření úzkých a privilegovaných vztahů s těmito partnery. Tento proces vyvolává značné problémy, především pokud jde o jednotný výklad právního rámce v rámci právních systémů třetích zemí. Pro tento účel AA s Ukrajinou zavádí posílený institucionální rámec, lepší formy podmíněnosti a sofistikované mechanismy pro právní sblížení a řešení sporů, oproti jiným vnějším smlouvám EU.

Obsáhlý a komplexní charakter této smlouvy se odrazil i ve výběru právního rámce této AA. Rozhodnutí Rady o podpisu a prozatímní aplikaci této dohody kombinuje právní ustanovení pro činnost EU v rámci SZBP, konkrétně se jedná o čl. 31 a 37 SEU, s tradičním právním základem pro přidružení, tedy čl. 217 SFEU.⁹⁷ Tato kombinace je důsledkem určitého bipolárního fungování rámce unijních vnějších vztahů, což se odráží v čl. 40 SEU. AA s Ukrajinou je tak prvním příkladem, který odráží změny procesních pravidel pro sjednávání vnějších smluv, které přinesla Lisabonská smlouva.

Zajímavé je nevyužití čl. 8 SEU, na jehož základě funguje EPS, v rámci kterého funguje i EaP. Jak již ale bylo řečeno, čl. 8 SEU lze jen stěží použít jako hmotně-právní základ pro takovou činnost a mnohými je toto ustanovení považováno spíše za politický nástroj k ostatním právním ustanovením k vnější činnosti EU. Dalším důvodem jsou také

⁹⁴ SUSHKO, Oleksandr. *EU-Ukraine Association Agreement: Guideline for Reforms*. [online] kas.de [cit. 14.dubna 2015]. Dostupné na: http://www.kas.de/wf/doc/kas_32048-1522-1-30.pdf?120912140435

⁹⁵ Úvodní preambule. Asociační dohoda s Ukrajinou

⁹⁶ Kodaňská kritéria představují podmínky, které musí splnit každý stát vstupující do EU.

⁹⁷ Výjimku tvoří ustanovení čl. 17 AA s Ukrajinou, který pojednává o zacházení s pracovníky ze třetích zemí na území EU, který Rada přijala rozhodnutím na základě čl. 79 SFEU. Důvodem bylo zvláštní postavení Velké Británie a Irsku v oblasti pravomocí prostoru bezpečnosti, svobody a práva, kdy obě země mají diskreční pravomoc rozhodnout, zda se chtějí připojit k legislativním aktům v této oblasti. Viz. Van der LOO, Guillaume., Van ELSUWEGE, Peter., PETROV, Roman. *The EU Association Agreement: Assessment of inovative legal Instrument*. [online]. European University Institute, 9.2014 [cit. 18.dubna 2015]. Dostupné na: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/32031/LAW%20_WP_2014_9%20.pdf?sequence=1.

„evropské aspirace“ některých východních partnerů v čele s Ukrajinou v rámci vztahů s EU, které čl. 8 SEU svým zaměřením na sousedskou politiku nenaplnuje.⁹⁸

4.2.1. Právní vztahy EU s Ukrajinou před asociační dohodou

Ukrajina, jakožto jeden z největších a nejlidnatějších států Evropy a také významný partner Ruska, je považována za jednoho z nejdůležitějších partnerů v rámci EaP i celé EPS. Rámec právních vztahů, které s ní EU od začátku 90. let navázala, se stal i určitým vzorem pro smluvní vztahy s dalšími zeměmi v regionu.

Právní vztahy EU s Ukrajinou mají své počátky v 90. letech minulého století. Vůbec první základy lze spatřit v *Dohodě o obchodu a spolupráci*, kterou tehdejší Evropské společenství uzavřelo v roce 1989 ještě se SSSR. Po rozpadu SSSR pak nástupnické státy včetně Ukrajiny dohodu v rámci vlastních mezinárodních vztahů nadále uznávaly. Od začátku 90. let ovšem Unie připravovala nový rámec vztahů s regionem postsovětských republik a to prostřednictvím PCA. Tyto dohody se následně staly základem pro politickou a ekonomickou spolupráci těchto zemí s EU. Jako první se k této iniciativě připojila právě Ukrajina, s níž byla PCA uzavřena již v roce 1994. V platnost však kvůli složitému ratifikačnímu procesu vstoupila až v roce 1998. Tato dohoda se soustředila především na ekonomické a obchodní vztahy s cílem zintenzivnění společného obchodu, a ačkoliv měla rozvíjet i politickou spolupráci, tak ta byla ve skutečnosti nadále poměrně omezená a politický dialog a rozvoj demokratických či lidsko-právních zásad tak spíše stagnoval.⁹⁹

Další společné smluvní vztahy vycházely právě z PCA. Ve stejném roce pak Ukrajina přijala *Strategii integrace do EU*, čímž zahájila v některých otázkách proces přibližování svého právního řádu s legislativou Unie. V roce 1999 pak EU vydala „*Společnou strategii pro Ukrajinu*“, která představovala další krok k posílení strategického partnerství obou stran. Vztahy EU s Ukrajinou však z politických důvodů na přelomu století začaly stagnovat. V roce 2004 se Ukrajina stala přímým sousedem EU, což je spojeno s dalším mezníkem v rámci právních vztahů EU-Ukrajina - vytvoření politiky EPS, kam byla Ukrajina zařazena. Ještě v témže roce byl přijat první Akční plán spolupráce v rámci EPS, jenž předpokládal zintenzivnění politické, ekonomické či bezpečnostní spolupráce, a který byl v roce 2005 rozšířen o ustanovení týkajících se dalšího prohloubení hospodářských vztahů, sladování

⁹⁸ Van der LOO, Guillaume., Van ELSUWEGE, Peter., PETROV, Roman. *The EU Association Agreement: Assessment of inovative legal Instrument*. [online]. European University Institute, 9.2014 [cit. 18.dubna 2015]. Dostupné na: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/32031/LAW%20_WP_2014_9%20.pdf?sequence=1

⁹⁹ DURIEUX, Adrien. *EU-Ukraine Relations: Towards an Enhanced Partnership with Accession Perspectives?* [online]. ugent.be, 13.8.2012 [cit. 18. dubna 2015]. Dostupné na: http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/892/222/RUG01-001892222_2012_0001_AC.pdf

legislativy, podpory vstupu Ukrajiny do WTO a rozšíření spolupráce v dalších sektorových oblastech. V roce 2006 v souvislosti s narůstajícími komplikacemi ohledně vízových povinností, které do té doby pro Ukrajinu platily, byla přijata první dohoda věnující se zjednodušení vízového režimu pro Ukrajinu – *Visa Facilitation Agreement*, která předpokládala usnadnění vízového systému pro některé skupiny osob, jako např. studentů, zaměstnanců apod.¹⁰⁰

PCA však byla z ukrajinského pohledu již dlouhodobě nedostačující. Ukrajině vadila například doposud nulová vidina budoucího členství v EU.¹⁰¹ V roce 2007 tak byly započaty dlouhá a složitá jednání o novém smluvním rámci s Ukrajinou, který měl nahradit dosavadní rámec právních vztahů v čele s PCA a významně aktualizovat a rozšířit společné vztahy. Zajímavostí je, že Unie z počátku, tedy ještě před ustavením iniciativy EaP, prosazovala označení pro nový smluvní nástroj „rozšířená dohoda“, zatímco Ukrajina trvala na označení asociační, což mělo symbolizovat významný krok v dalším procesu politické i hospodářské integrace Ukrajiny k EU.¹⁰²

Společná jednání o AA byla zahájena v březnu 2007. O rok později pak po vstupu Ukrajiny do WTO byla zahájena i jednání o DCFTA. Na konci roku 2009 začal platit dokument „*Asociační agenda*“, který nahradil dosavadní akční plán z roku 2005. Hlavním úkolem tohoto nástroje bylo usnadnění přechodu k budoucí AA. Asociační agenda vymezovala prioritní oblasti spolupráce a sledovala průběh reform.¹⁰³ Jednání o AA byla dokončena v roce 2012, ovšem nedlouho před podpisem AA v listopadu 2013 se ukrajinské vedení rozhodlo dohodu nepodepsat.

Po nástupu nového ukrajinského vedení však AA nakonec byla podepsána, konkrétně 21.3.2014 nejprve politická část dohody, 27. 6. 2014 pak i ekonomická část. Vzhledem k zdlouhavému ratifikačnímu procesu je zatím uplatňováno prozatímní provádění AA, což upravuje čl. 486 AA, a bude tím naplněno až 90% těch oblastí, které spadají pod unijní pravomoci. Výjimku tvoří část DCFTA, jejíž prozatímní uplatňování po dohodě zastoupených stran s Ruskem vstoupí v platnost až 31. prosince 2015.

¹⁰⁰ VESELÝ, Luboš. Ukrajina. IN NEKVAPIL, Václav. *Vnější vztahy Evropské unie*. Praha: 2008. s. 108-109.

¹⁰¹ ŠMÍD, Radek, KUCHYŇKOVÁ, Petra. *Politika EU v postsovětském prostoru aneb kam až sahá Evropa?* Revue Politika. 2005, roč.3, s. 19.

¹⁰² VESELÝ, Luboš. Ukrajina. IN NEKVAPIL, Václav. *Vnější vztahy Evropské unie*. Praha: 2008. s. 110,

¹⁰³ *EU-Ukraine Association Agenda to prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement* [online] eas.europa.eu, 2014 [cit. 18.dubna 2015]. Dostupné na: http://www.eas.europa.eu/ukraine/docs/2010_eu_ukraine_association_agenda_en.pdf

4.2.2. Struktura asociační dohody s Ukrajinou

Smlouva je členěna do úvodní preambule a následných 7 hlav, které obsahují celkem 486 článků. Součástí AA je také 43 příloh, které stanovují právní předpisy EU, které mají být převzaty a 3 protokoly. Rozsáhlost této dohody potvrzuje i více než 1200 stran dokumentu. Jedná se o nejrozsáhlejší mezinárodní dohodu, jakou kdy Unie uzavřela s třetím státem a také nejrozsáhlejší mezinárodní dohodu v historii Ukrajiny.¹⁰⁴

Úvodní preambule představuje základní společné hodnoty, na kterých celá tato smlouva a tím i celkové vztahy mezi EU a Ukrajinou stojí, a to dodržování demokratických zásad, právního státu, řádné správy věcí veřejných, lidských práv a základních svobod, včetně práv příslušníků národnostních menšin, zákazu diskriminace osob patřící k menšinám a respekt k odlišnostem, lidské důstojnosti a oddanost zásadám volného tržního hospodářství apod. Zároveň preambule představuje hlavní cíle, které by vzájemné vztahy měly sledovat v podobě navázání užších všeobecných vztahů v rámci bilaterální, multilaterální, mezinárodní i regionální spolupráce, posílení mezinárodní stability a míru v regionu, vytvoření silnějších společných hospodářských vazeb, včetně zřízení rozsáhlé a komplexní zóny volného obchodu mezi oběma stranami, vytvoření podmínek pro stále těsnější spolupráci v celé řadě oblastí společného zájmu, to vše za potřeby rozsáhlých reforem na Ukrajině. Součástí preambule je také uznání Ukrajiny jako evropské země, která sdílí společnou historii a hodnoty, včetně uvítání „evropské volby“, kterou touto AA Ukrajina učinila. Jedná se o symbolický diplomatický odkaz, který na jednu stranu uznává evropské aspirace Ukrajiny, na druhou stranu nepředstavuje nějaký slib budoucího členství.¹⁰⁵

Hlava I. se věnuje obecným principům, které budou tvořit základ přidružení mezi EU a Ukrajinou. Hovoříme tak o zásadách spočívajících v ochraně demokratických principů, lidských práv a základních svobod, což předpokládá dodržování mezinárodních lidsko-právních dohod, kterých jsou obě strany účastníky. K dalším zdůrazňovaným zásadám patří principy státní svrchovanosti, nedotknutelnosti hranic apod., dále také zásady tržního hospodářství, právního státu, bezpečnosti apod., jež tak budou základními faktory vzájemné spolupráce.¹⁰⁶

Hlava II. předpokládá zintenzivnění politického dialogu a to i z hlediska zahraniční a bezpečnostní politiky. Dohoda v této části zahrnuje rovněž otázky vnitřních reforem, kterými je tato spolupráce podmíněna. Dialog bude zaměřen především na otázky politického a

¹⁰⁴ *The Association Agreement: A pearl of great value at risk of loss.* [online] kas.de, 2012 [cit. 1.května 2015]. Dostupné na: http://www.kas.de/wf/doc/kas_30051-1522-1-30.pdf?130517114724.

¹⁰⁵ Viz Úvodní preambule. Dohody o přidružení mezi EU a Ukrajinou

¹⁰⁶ Viz Hlava I Obecné principy. Dohody o přidružení mezi EU a Ukrajinou

bezpečnostního sblížení obou stran, posílení spolupráce v rámci problematiky mezinárodní bezpečnosti a stability, krizového managementu, dodržování demokratických zásad a svobod apod. Součástí hlavy II. je také článek vyzývající ke spolupráci při činnosti Mezinárodního trestního soudu. Ukrajina totiž dosud neratifikovala Římský status Mezinárodního trestního soudu.¹⁰⁷

V hlavě III. se smlouva věnuje oblasti justice, svobody a bezpečnosti. V této sekci je tak zdůrazňován především princip právního státu, spolupráce se tak bude zaměřovat na efektivní justici, posílení institucí veřejné správy, boj proti korupci, ochranu osobních údajů boj proti terorismu a šíření drog, finančním podvodům atd. Smluvní strany se zde rovněž zavazují ke spolupráci při řešení migrace, azylu a správy vzájemných hranic, včetně problematiky nelegální migrace či pracovní migrace. Zároveň bude pokračovat proces spolupráce na úplném odstranění vízového režimu mezi Ukrajinou a EU, k čemuž by mohlo již během příštího roku.¹⁰⁸

Jednoznačně nejširší je část AA, která se věnuje obchodu a obchodním záležitostem, tedy hlava V. Pod touto částí můžeme najít ustanovení o DCFTA. Tato část obsahuje celkem 322 článků, které jsou dále členěny do 15 kapitol. Součástí DCFTA je také 14 příloh a 3 protokoly. Tato velmi rozsáhlá část má v rámci AA specifické postavení, její podoba byla vyjednáвана samostatně od dalších částí asociační AA a jedná se o nový velmi ambiciózní druh dohody, která by měla vyústit až ve společnou zónu volného obchodu. V rámci tohoto je třeba zmínit, že EU je hlavním obchodním partnerem Ukrajiny. Co se samotného znění této části týká, tak 1. kapitola se zaměřuje na odstranění cel na dovoz a vývoz. Drtivá většina cel na zboží budou odstraněny, jakmile dohoda vstoupí v platnost. Celkově se Ukrajina a EU zavazují odstranit 99,1% a 98,1% cel celkové obchodní hodnoty. Pokud jde o netarifní překážky, tak dohoda obsahuje základní pravidla WTO o netarifních překážkách, jako je národní zacházení, zákaz dovozních a vývozních omezení apod. Vývozní clo bude zakázáno od prvního dne. Dohoda samozřejmě uvádí různé časové rámce pro zavádění těchto opatření pro jednotlivé druhy zboží, když například pro průmyslové výrobky, kromě dojednaných výjimek, bude tarifní omezení odstraněno v podstatě okamžitě, naopak u zemědělských produktů jsou tyto ustanovení odvislé od „konkrétní citlivosti“ daného trhu. 2.kapitola je zaměřena na ochranné nástroje obchodu, tedy antidumpingová a antisubvenční opatření, ochranná a vyrovnávací opatření apod. 3. kapitola si klade za cíl omezit překážky obchodu,

¹⁰⁷ Viz Hlava II Politický dialog a reformy, politické přidružení, spolupráce a konvergence v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. *Dohody o přidružení mezi EU a Ukrajinou.*

¹⁰⁸ Viz Hlava III Justice, svoboda, bezpečnost. *Dohody o přidružení mezi EU a Ukrajinou*

keré vyplývají z technických překážek a mělo by tak dojít ke zjednodušení systému a sjednocení. 4. kapitola upravuje sanitární a fytosanitární opatření, v jejichž rámci bude vybudován společný mechanismus včasného varování, konzultace pro řešení obchodních sporů atd. Kapitola 5 zahrnuje spolupráci v oblasti cel a celních záležitostí. Šestá kapitola se zaměřuje na zřízení společného obchodu se službami a elektronikou. Dohoda stanoví právo usazování ve službách a dalších odvětvích. Ukrajinské firmy tak získají přístup na vnitřní trh. Evropští investoři na Ukrajině zase mohou očekávat stejné legislativní prostředí jako v EU. 7.kapitola upravuje sekci běžných plateb a pohybu kapitálu, obsahuje tak především ustanovení týkající se volného pohybu kapitálu. Kapitola 8 se věnuje problematice veřejných zakázek. S výjimkou veřejných zakázek v oblasti obrany budou ukrajinští poskytovatelé služeb mít plný přístup na trhy EU v oblasti veřejných zakázek, což platí samozřejmě i z opačné strany. Kapitola 9 řeší otázku duševního vlastnictví. 10. kapitola upravuje volnou obchodní soutěž, která by měla vést k omezení protisoutěžních postupů, týkající se monopolů, státních podniků, dotací apod. 11. kapitola upravuje otázku obchodu s energií. Kapitola bere v úvahu, že Ukrajina je již členem Smlouvy o Energetickém společenství a řeší pravidla o cenách energií, hospodářskou soutěž s energií, spolupráci v oblasti tranzitu energií apod. Kapitola 12 obsahuje ustanovení týkající se transparentnosti v obchodu. 13. kapitola upravuje problematiku udržitelného rozvoje. Klíčovými prvky jsou společný závazek dodržovat základní pracovní normy Mezinárodní organizace práce, právo na regulaci, nutnost kontroly apod. Kapitola 14 přibližuje mechanismus řešení sporů, který je založen na modelu pro řešení sporů WTO, ovšem s upravenými rychlejšími postupy, konkrétně v konzultacích a rozhodčích řízeních. Poslední kapitola přibližuje zprostředkovací mechanismus, který umožňuje stranám řešit nepříznivé účinky na obchod se zbožím. Cílem je najít rychlé a účinné řešení problémů s přístupem na trh.¹⁰⁹

Hlava V řeší ekonomickou spolupráci, když dojde k prohloubení vzájemné spolupráce v oblasti energetiky, makroekonomiky, správy veřejných financí, daňové politiky, životního prostředí, dopravy a infrastruktury, v otázce využití vesmírného prostoru, vědy, výzkumu a technologií, průmyslové politiky, finančních služeb, informační společnosti, turistiky, zemědělství a rozvoj venkova, rybolovu a námořní politiky, ochrany spotřebitele, sociální

¹⁰⁹ Viz Hlava IV. Obchod a obchodní záležitosti. *Dohody o přidružení mezi EU a Ukrajinou.*, a *EU-Ukraine Deep Comprehensive Free Trade Area*. [online] Evropská komise[cit. 1.května 2015] Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_150981.pdf.

politiky a politiky zaměstnanosti, veřejného zdraví, vzdělání a kultury, občanské společnosti, přeshraniční a regionální spolupráce ad.¹¹⁰

Hlava VI. je zaměřena na finanční spolupráci, konkrétně v podobě zvýhodněné finanční pomoci, kterou Unie Ukrajině poskytne. EU je dlouhodobě největším poskytovatelem finanční pomoci Ukrajině, která od roku 1991 dosáhla výše 2,5 mld Eur. Tato pomoc se bude řídit dle pravidel finančních nástrojů EU a bude poskytována v rámci prioritních oblastí, jež budou stanoveny v příslušných orientačních programech. Týkat se to bude především podpory dosahování cílů přidružení, programů reforem, rozvoje země, rozšíření institucionální kapacity apod. S tím souvisí i důkladné monitorování a kontrola nakládání s těmito prostředky.¹¹¹

Závěrečná hlava VII. upravuje institucionální strukturu těchto asociačních vztahů, když nejvyšší politickou úroveň budou představovat pravidelné summity nejvyšších představitelů zúčastněných stran. Obecná a závěrečná ustanovení smlouvy pak zdůrazňují podstatné náležitosti smlouvy, jako např. aproximace ukrajinské legislativy k *acquis*. Konkrétní lhůty se pohybují v rozmezí 2 až 10 let po vstupu dohody v platnost. Součástí závěrečné části jsou i ustanovení o monitorování a kontrole těchto procesů, opatřeních pro případ neplnění dohod, vztah k jiným mezinárodním úvazkům, technická působnost smlouvy, platnost apod.¹¹² Všechny části dohody jsou samozřejmě doprovázeny nutností sblížení právního řádu Ukrajiny s *acquis communautaire*.

4.3. Komparace asociačních dohod Východního partnerství s Evropskými dohodami

V této kapitole se zaměřím na komparaci AA, které byly uzavřeny v rámci EaP s tzv. Evropskými dohodami, tedy AA se zeměmi střední a východní Evropy, které jsou v současnosti již členy EU. Ke komparaci jsem využil konkrétně AA s Ukrajinou a Evropskou dohodu s Českou republikou.

Na úvod bych rád pro lepší porozumění alespoň v krátkosti představil základní fakta a souvislosti Evropských dohod a v další podkapitole se zaměřím na samotnou komparaci, v níž se zaměřím na nejvýraznější rozdíly těchto AA, jež by měly přiblížit a zdůraznit a komplexnost a specifika AA v EaP.

¹¹⁰ Viz Hlava V. Ekonomická a sektorální spolupráce. *Dohody o přidružení mezi EU a Ukrajinou*

¹¹¹ Viz Hlava VI. Finanční spolupráce. *Dohody o přidružení mezi EU a Ukrajinou*

¹¹² Viz Hlava VII. Institucionální, obecná a závěrečná ustanovení. *Dohody o přidružení mezi EU a Ukrajinou*

4.3.1. Evropské dohody

Evropské dohody byly právním instrumentem zakládající vztahy mezi EU a zeměmi střední a východní Evropy, které vyjadřovaly své zájmy o přistoupení do EU. V případě Evropských dohod se tedy jednalo o AA, které byly vytvořeny jako určitá příprava na možný budoucí vstup do EU. Evropské dohody byly vytvářeny ve dvou vlnách, když nejprve v roce 1991 podepsali Evropskou dohodu s EU Polsko, Československo a Maďarsko. V roce 1993 se pak připojily Rumunsko, Bulharsko a po rozdělení Československa byly nové dohody vytvořeny i pro nástupnickou ČR a Slovensko. V dalších letech pak byly uzavřeny dohody také s Litvou, Lotyšskem, Estonskem a Slovinskem. V souvislosti s těmito „vlnami“ hovoříme o Evropských dohodách I. generace, kam řadíme Polsko a Maďarsko a II. generace, kam patří další zmíněné asociované země po roce 1993.¹¹³

Evropské dohody se staly stěžejním nástrojem pro realizaci politické, právní a ekonomické transformace a modernizace těchto přidružených zemí v jejich procesu evropské integrace. Tyto AA představovaly novou formu asociace, která do jisté míry reflektovala situaci a podmínky v tomto regionu a přinášela také určité obsahové novinky, které se poté staly inspirací pro další vývoj v rámci asociačních vztahů Unie.

Pro porozumění některých částí následující podkapitoly ještě ve stručnosti představím jeden z nástrojů, který Evropské dohody doplňoval. Konkrétně mám na mysli *Bílou knihu o přípravě přidružených zemí střední a východní Evropy na začlenění do vnitřního trhu Unie*¹¹⁴. Ta obsahovala velmi podrobný popis unijní legislativy, včetně doporučených procedur k optimální harmonizaci vnitrostátního práva s *acquis communautaire*. Tento dokument, který měl povahu určité informační příručky či průvodce v legislativním systému EU, měl obecný charakter, nebyl tak určen pro konkrétní stát, nýbrž pro celou skupinu přidružených zemí střední a východní Evropy. Bílá kniha se úzce věnovala oblasti vnitřního trhu, což se podepsalo na poměrně úzkém rozsahu Evropských dohod, kde těmto otázkám nebyl věnován takový prostor jako v AA při EaP¹¹⁵. Ačkoliv měl dokument nezávazný charakter, jeho plnění mělo klíčovou roli v procesu přidružení a následného přistoupení zmíněných států do EU.

¹¹³ BALDWIN, Richard., WYPLOSZ, Charles. *Ekonomie evropské integrace*. 4.vyd. Praha: 2013. s.52

¹¹⁴ Dále v textu jako „Bílá kniha“.

¹¹⁵ *Cesty do Evropské unie*. [online]. Vlada.cz [cit. 16.dubna]. Dostupné na: <https://isap.vlada.cz/dul/cesty.nsf/91b9f824a0923e3bc1256dde0052230a/acea27caf924b5e2c12563b7006ab475?OpenDocument>

4.3.2. Porovnání asociačních dohod

Oba typy AA představovaly ve své době novou formu pro integrační vztahy Unie s asociovanými státy a staly se hlavním nástrojem v přechodu k užším privilegovaným vztahům přidružených zemí s EU. Dohody vykazují z obecného hlediska a cílů mnoho podobností, v mnoha jiných aspektech se však poměrně odlišují, na což se právě v následujících odstavcích zaměřím.

Oba typy AA jsou odlišné již při prvním prozkoumání, jelikož se značně liší ve svém rozsahu. Evropské dohody byly ve srovnání s AA v rámci EaP o poznání stručnější a kratší. Naopak dohody v EaP se vyznačují bezprecedentním rozsahem, když jsou několikanásobně obsáhlejší co do šířky i hloubky svého rozsahu. Při porovnání české s ukrajinské AA je v tomto ohledu dostatečně vypovídající úzký rozsah „české dohody“, která obsahuje pouze 124 článků na 163 stranách, zatímco AA s Ukrajinou obsahuje 486 článků a společně s přílohami a protokoly má více než 1200 stran.

Důvodem takového rozsahu je skutečnost, že asociační dohody zahrnují v podstatě všechny oblasti, jež jsou obsaženy i ve Smlouvách EU. Tzn., že evropské právo se postupně promítá do asociačních dohod. Značný rozsah AA s Ukrajinou je tak odrazem neustále rostoucího materiálního rozsahu a oblastí evropského práva v souvislosti s revizemi Smluv až do aktuální podoby dané Lisabonskou smlouvou. U Evropských dohod, které byly uzavírány ještě před Amsterdamskou dohodou, byl tento rozsah značně nižší. Dalším důvodem bezprecedentního rozsahu „ukrajinské dohody“ je široká komplexnost této dohody, když došlo i k zakomponování všech instrumentů přebírání a sblížování legislativního systému dle unijního *acquis* přímo do AA. U Evropských dohod tomu tak nebylo, jelikož některé takové nástroje, např. v oblasti sblížování práva, nebyly do asociačních dohod zahrnuty, ale vyskytovaly se v rámci samostatných nástrojů, jako např. v Bílé knize.¹¹⁶ Obdobné dokumenty či nástroje v případě EaP vytvořeny nebyly.

Zásadním rozdílem mezi oběma typy dohod je využitý koncept pro tyto smlouvy. V případě porovnání evropských dohod dojdeme k závěru, že v rámci celé skupiny tehdy asociovaných zemí se jedná o unifikovaný vzor dohody pro všechny. AA tak obsahovaly podobná ustanovení, stejné formulace i víceméně stejný rozsah. Rozdíly v jednotlivých dohodách v rámci této skupiny spočívaly pouze v detailních prvcích, většinou v přílohách a

¹¹⁶ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. The EU-Ukraine Association Agreement as an Instrument of a new Generation of so called „tailored“ Association Agreement: The Comparative View. In. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014. s.111-112.

protokolech ke smlouvám, které byly výsledkem samostatných rozhovorů jednotlivých zemí a jejich podmínek. Důležité je však zopakovat, že koncept a struktura těchto dohod zůstával téměř identický.¹¹⁷ Jedinou viditelnější změnou, kterou můžeme najít v rámci Evropských dohod II. generace oproti těm dřívějším, je lidsko-právní klauzule, jež se stala od roku 1995 povinnou součástí každé AA.

U AA se státy EaP byl použit jiný přístup. Unifikovaný vzor, jako v případě Evropských dohod pro tuto skupinu, vzhledem k poměrně značným vzájemným odlišnostem, nevyhovoval. V případě zemí EaP se jedná o země, ve kterých funguje značně odlišný právní i politický systém, a jež vykazují směrem k Unii i poměrně odlišné pozice v rámci vzájemných vztahů. Komise pro tento případ navrhla typ tzv. „country-tailored agreement“, tedy dohody, které byly konstruovány pro každý stát samostatně dle jeho zvláštních podmínek a situace.¹¹⁸ Jinak řečeno, jedná se o dohody šité na míru pro každý jednotlivý stát, o v mnoha směrech jedinečné dohody, jež mají v jednotlivých případech mnohem konkrétnější znění, což odráží i daleko složitější *acquis*. To znamenalo určitou revoluci v dosavadní praxi AA, které byly dosud konstruovány spíše podle paušálního vzoru. Unie tak jedná s každým státem EaP samostatně o jeho vlastní verzi AA, která bude odrážet jeho aktuální pozici a pokrok směrem k integraci k EU. V tomto ohledu tento přístup odráží i politiku EPS, která je postavena právě na značných rozdílech zahrnutých zemí. To ovšem přirozeně neznamená, že by jednotlivé dohody byly ve své struktuře i znění mnohých ustanovení absolutně jinými dokumenty. AA s Ukrajinou bývá často považována za určitý stavební kámen asociačních dohod v rámci EaP, vzor, který ovlivnil i další AA. Při pohledu do textů dohod s Ukrajinou, Moldavskem a Gruzii si můžeme všimnout určitých podobností především v politické části. Je to způsobeno i tím, že tyto AA v některých částech odrážejí strukturu zakládacích Smluv EU, stejně jako v případě Evropských dohod.¹¹⁹

Na první pohled velký rozdíl mezi oběma typy dohod může představovat také otázka budoucího členství a jeho zanesení do textu těchto dohod. Jak bylo řečeno výše, AA můžeme rozdělovat dle jejich předpokladu budoucího členství asociovaného státu. V případě Evropských dohod tak hovoříme o tzv. dynamickém přidružení, jelikož v textu těchto dohod byl přímý odkaz na takovouto perspektivu. Tato skutečnost je přímo zanesena v textu preambule Evropské dohody s ČR, kde stojí, že Unie uznává, „že konečným cílem ČR je

¹¹⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Základní otázky sblížení českého práva s právem ES*. Vyd. 1. Praha: 1998. s.37

¹¹⁸ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. The EU-Ukraine Association Agreement as an Instrument of a new Generation of so called „tailored“ Association Agreement: The Comparative View. In. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014. s.108.

¹¹⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Základní otázky sblížení českého práva s právem ES*. Vyd. 1. Praha: 1998. s.37

*přijetí do společenství a že toto přidružení, podle názoru stran, bude napomáhat ČR k dosažení tohoto cíle*¹²⁰. AA se státy EaP však žádné takovéto ustanovení nezahrnuje. Mohli bychom tak toto přidružení označit jako statické, tedy bez perspektivy budoucího členství. Není to ovšem tak úplně pravda. Ve skutečnosti totiž o tak značný rozdíl nejde, jelikož AA s Ukrajinou sice žádné podobné ustanovení neobsahuje, ale na druhou stranu ani možnost budoucího členství daného státu nijak nevyklučuje a další rozvoj společných vztahů nechává zcela otevřený. Ostatně i představitelé nově přidružených států se po podpisu smluv vyjádřili v tom smyslu, že asociační dohoda pro ně znamená důležitý krok k další užší integraci k EU, zahrnující i konečný cíl této integrace, kterým je právě členství v EU.¹²¹ Možnost dalšího vývoje vzájemných vztahů připouští i EU.

Evropské dohody byly typickým příkladem přidružení, které bylo považováno za určitou „předsiň“ budoucího členství v EU. AA tak byly v tomto případě pokládány za přípravu přidruženého státu na členství, v podobě plnění stanovených podmínek a přijímání unijního *acquis*. Jedním z charakteristických prvků Evropských dohod i proto byla jejich návaznost na plnění tzv. kodaňských kritérií. V rámci Evropských dohod je ovšem nutné ještě poznamenat, že ustanovení, které se vyskytovalo v těchto dohodách, nepředstavovalo nějaký závazný slib ze strany Unie, že se tyto přidružené země opravdu stanou právoplatnými členy EU. Jednalo se spíše o vytýčení perspektivy a cíle, ke kterému mělo tehdejší přidružení směřovat, ovšem jak již bylo řečeno bez jasně deklarovaného závazku. Otázka vstupu do EU přidružených zemí v rámci evropských dohod tak stále zůstávala víceméně otevřená a závisela na dalším vývoji vzájemných jednání a především plnění zmíněných podmínek ze strany asociovaných zemí.

Mnohá ze zmíněných kritérií, především v politické části, jež byla zahrnuta do Evropských dohod v souvislosti s jejich rolí v přípravě ke členství, je však v téměř identické podobě formulována i v textu asociačních smluv v rámci EaP. Plnění těchto podmínek tak bude jistě klíčové směrem k otázce dalšího vývoje vztahů Unie se zeměmi EaP.

Nedílnou součástí současných AA je samozřejmě i oblast harmonizace a aproximace práva dle *acquis communautaire*. Tento stav trvá právě od Evropských dohod, ve kterých byla tato část zahrnuta vůbec poprvé, jelikož do té doby fungovala praxe, že se tento mechanismus

¹²⁰ Úvodní preambule *Evropské dohody mezi EU a ČR*

¹²¹ „Neoficiálně jsme dnes požádali o členství. Oficiálně, to závisí na pokroku, jakého dosáhneme, ale můžeme vám zaručit, že uděláme vše, co bude v našich silách, pro splnění všech požadavků EU.“ Viz: FRASER, Kalsey. *The EU's Newest Association Agreements – Georgia, Moldova, and Ukraine*. [online] europeaninstitute.org, 5.8.2014 [cit 25. dubna 2015]. Dostupné na: <http://www.europeaninstitute.org/index.php/ei-blog/241-august-2014/1872-the-eu-s-newest-association-agreements-georgia-moldova-and-ukraine-8-5>

týká jen členských států.¹²² Ovšem vývoj a přístup v této oblasti AA šel od Evropských dohod zase dál a poměrně stručné, vágní a spíše demonstrativní ustanovení v Evropských dohodách vystřídal velmi detailní, konkrétně zaměřené a přesně vymezené texty v rámci dohod se zeměmi EaP. Poměrně pozoruhodná nejednotnost panovala v rámci AA s ČR v otázce samotné definice termínů unifikace, harmonizace či aproximace, nebo li sblížení práva. To vedlo k častým diskuzím o přesném významu těchto termínů, které byly používány často ve stejném významu. Tyto diskuze nakonec vedly k závěru, že harmonizace představuje uvedení právního řádu do souladu s *acquis communautaire* a měla by se používat v případě členských států, aproximace s významem sblížení práva v rámci přidružení apod. V AA s Ukrajinou se již tato nejednotnost nevyskytuje a zde tak hovoříme o procesu aproximace práva.¹²³

Jiný přístup v rámci specifikace některých oblastí aproximace práva se projevuje i v konkrétních formulacích, především v přílohách „ukrajinské dohody“, které poskytují velmi konkrétní návod a popis k přebírání unijní legislativy a její zakomponování do vnitrostátního právního řádu. Výčet relevantních oblastí sblížení práva je v AA s Ukrajinou detailně specifikován v příloze XVII a hovoříme o tzv. „regulatorní aproximaci“, která stanovuje velice konkrétní postupy pro přebírání *acquis communautaire* a jeho zakomponování do vnitrostátního právního řádu tak, aby byl co nejvíce kompatibilní s evropským právem. V porovnání s tímto doslova až paternalistickým přístupem k zemím EaP najdeme v AA s ČR pouze krátká harmonizační ustanovení v čl. 69 a 70, jež poskytují pouze obecný výklad povinnosti sblížení práva a demonstrativní výčet hlavních oblastí. Daleko detailnější a přísnější přístup k přidružení v rámci EaP se projevil i ve striktně nastaveném časovém plánu pro Ukrajinu a další asociované země, kdy naplňování jednotlivých podmínek v rámci aproximace práva se řídí tzv. „road-maps“. V návaznosti na to existuje i povinnost asociovaných států informovat Unii o dosažených pokrocích v podobě pravidelných zpráv.¹²⁴ U Evropských dohod se podobné časové rozvrhy nevyskytovaly a národní vlády měly možnost si dle vlastního uvážení a svých podmínek nastavit vlastní harmonogram aproximace práva, přičemž vycházely většinou z Bílé knihy.¹²⁵

Podobný rozdíl je i ve formulaci tzv. technického sblížení práva, tedy sblížení práva v oblasti technických norem a požadavků. Velmi stručné a nepřilíši konkrétní ustanovení v AA s ČR v čl. 75 je v kontrastu s mnohem detailnějšími ustanoveními v AA s Ukrajinou

¹²² ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Základní otázky sblížení českého práva s právem ES*. Vyd. 1. Praha: 1998. s.36

¹²³ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. The EU-Ukraine Association Agreement as an Instrument of a new Generation of so called „tailored“ Association Agreement: The Comparative View. In. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014. s.116.

¹²⁴ Tamtéž. s.124.

¹²⁵ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Základní otázky sblížení českého práva s právem ES*. Vyd. 1. Praha: 1998. s.89

v čl. 55-57 a 64. Navíc volba prostředků a forem samotné aproximace práva je v případě Evropských dohod volně v pravomoci přidružených států, zatímco pro země EaP je stanovovala přímo AA.¹²⁶

AA s Ukrajinou obnáší také další mechanismus ke sblížení práva – tzv. dynamické sblížení práva. Tento mechanismus odráží časté změny evropského práva, které se samozřejmě neustále vyvíjí. Sblížení práva dle unijního *acquis* tak musí asociovaný stát provádět s ohledem na vývoj v EU a reagovat na to. Neřídí se tak jen předem daným seznamem, který by byl vytvořen při vytváření AA, ale neustále musí brát v úvahu procesy v EU. U Evropských dohod tento mechanismus sblížení práva nebyl použit a tento proces tak postupoval podle již předem daného stavu evropského práva. V tomto byla brána v úvahu i perspektiva členství přidružených států, jelikož se předpokládala další fáze harmonizace v rámci přístupových jednání. Dynamická aproximace je využita např. v Dohodách o EHP.¹²⁷

Je vhodné poznamenat, že odlišnosti v této oblasti byly často odrazem vyhlídek a předpokladů pro budoucí členství. V případě Evropských dohod byly mnohé záležitosti řešeny i mimo AA, například v rámci přístupových jednání, zatímco v případě AA s Ukrajinou a dalšími, je většina těchto opatření zahrnuta přímo do textu dohody o přidružení.

Z tohoto porovnání je zřejmá komplexní a detailní forma asociačních dohod v rámci EaP. AA s Ukrajinou obsahuje přesně specifikované nástroje, postupy a metody v oblasti plnění podmínek přidružení. S tím souvisí i aktivní zapojení ze strany Unie. Evropské dohody oproti tomu nabízejí v podobě mnohem stručnějších a dá se říct i méně direktivních podmínek větší prostor pro vlastní uvážení a iniciativy ze strany asociovaných států. Důležitou roli také představují nové a v mnohém i složitější podmínky v EU, např. v podobě širšího *acquis* apod.

4.4. Geopolitický rozměr asociačních dohod Východního partnerství

Jak již bylo řečeno mnohokrát, AA zajišťují komplexní a úzké privilegované vztahy mezi EU a jejími partnerskými zeměmi. To samozřejmě platí i v případě asociačních vztahů se zeměmi EaP. V tomto případě ale mají AA i mnohem hlubší rozměr co se celkové orientace asociovaných zemí týká. Země jako Ukrajina, Moldavsko či Gruzie provázejí snad po celou dobu jejich existence vnitro-společenské rozpory, co se týká geopolitického směřování, mezi tzv. evropským proudem, tedy integrací k EU, nebo proruským proudem,

¹²⁶ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. The EU-Ukraine Association Agreement as an Instrument of a new Generation of so called „tailored“ Association Agreement: The Comparative View. In. ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014. s.124.

¹²⁷ Van der LOO, Guillaume., Van ELSUWEGE, Peter., PETROV, Roman. *The EU Association Agreement: Assessment of inovative legal Instrument*. [online]. European University Institute, 9.2014 [cit. 18.dubna 2014]. Dostupné na:http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/32031/LAW%20_WP_2014_9%20.pdf?sequence=1

který zase preferuje užší vztahy s Ruskem. Proto AA v těchto zemích znamenají symbolický krok k Evropě a naopak odsun z ruské sféry vlivu a následování dalších evropských zemí z bývalého východního bloku. Pro tyto země tak představuje spojení s Evropou odtržení od ruské dominance, která je v jejich regionu dlouhodobá a Unie má představovat nového významného spojence a vzor, ke kterému tyto státy směřují.

O vnímání takového významu AA na Ukrajině svědčí i události, které doprovázejí rozhodnutí podepsat dohodu. Poté co tehdejší ukrajinský prezident Janukovyč odmítl po ruském nátlaku v listopadu 2013 podepsat již dojednanou AA, se proti tomuto kroku zejména v Kyjevě rozpoutaly masové demonstrace, které postupně přerostly až v ozbrojené střety a nakonec také k pádu prezidenta Janukovyče a tehdejší vlády. To vše následně vedlo k nepokojům tentokrát na spíše proruském východu země, okupaci Krymu, a de facto občanské válce v doněcké a luhanské oblasti, která pokračuje dodnes.

Přistoupením k asociačním vztahům s EU tyto země tak nejen že prohlubují politickou a hospodářskou spolupráci s Unií, ale přijímají i zásady a hodnoty, na kterých si EU zakládá, což je ostatně důležitý prvek samotných dohod. Rovněž právní systém a fungování by se měl postupně přibližovat k tomu evropskému, narůstat by měly i přeshraniční kontakty apod.

Všechny tři země se shodují, že jejich konečným cílem je členství v EU. Tuto otázku sice AA neřeší, ovšem i přesto představují klíčový prvek v dalším směřování a formování těchto zemí k EU a západu obecně.

5. Zhodnocení fungování Východního partnerství a úvahy de lege ferenda

I v dalších letech tak čeká EU ještě dlouhý proces, který by měl vést k dalšímu prohlubování vztahů a spolupráce se všemi zúčastněnými partnerskými zeměmi. Důležitý je především individuální přístup k jednotlivým zemím. To se projevuje i ve volbě rámců právních vztahů a přístupu jednotlivých zemí k AA, které v některých případech narážejí na jiné právní i společenské prostředí.

V současnosti má tedy EaP v otázce přidružení v podstatě poloviční úspěšnost. Jednání s Ukrajinou, Moldavskem a Gruzíí vedly k úspěšnému dojednání samostatných AA a rovněž k jejich podpisu. Momentálně procházejí zmíněné AA procesem schvalování v jednotlivých členských státech EU a EP, což je nezbytnou podmínkou pro platnost těchto dohod. Tento proces ovšem může trvat i několik let, i když Evropská rada vyjádřila své přání o co nejrychlejší ratifikaci těchto dohod. I tak je již uplatňováno tzv. prozatímní uplatňování těchto dohod. Je přitom důležité, aby Unie pomohla partnerským zemím čelit potenciaálnímu šoku z účinků, které přinese implementace AA, například v rámci DCFTA v podobě zvýšené konkurence apod.¹²⁸

U druhé skupiny zemí jsou naopak AA v podobě jako u výše zmíněných zemí v nejbližší době nereálné. Je to zapříčiněno především odlišnými představami mezi EU a partnerskými zeměmi o některých zásadních částech dohody. Nejdál v tomto ohledu byla Arménie, která však již dojednanou AA před podpisem odmítla, u Ázerbajdžánu kvůli problémům s nedodržováním demokratických a lidsko-právních zásad se jednání omezují zejména na ekonomickou část a jeho připravovaný vstup do WTO, s Běloruskem jednání dosud ani nezačala. Další rozvoj vzájemných právních vztahů se tak zatím ubírá spíše směrem modifikace dosavadního rámce, když se jednání zaměřují na oblasti společného zájmu. Nedávno tak byla dokončena analýza rozsahu působnosti pro budoucí právní dohodu a Arménii. To umožní, aby obě strany mohly v brzké době zahájit jednání o nové zastřešující dohodě. Také s Ázerbajdžánem jsou vedena omezená jednání v oblastech, kde existuje společný zájem. Běloruská kooperace v rámci EaP se, až na mírný pokrok v oblasti vízového dialogu, který byl zahájen teprve v loňském roce, omezuje víceméně jen na multilaterální dimenzi.

¹²⁸ BORČÁNY, Vít. *Eastern Partnership Five Years On: Time for a New Strategy?* [online] amo.cz, 2014 [cit. 2. června 2015]. Dostupné na: http://www.amo.cz/editor/image/produkty1_soubory/eastern-partnership-five-years-on-time-for-a-new-strategy_conference-report.pdf.

Je tedy zřejmé, že vývoj právních vztahů v rámci EaP nepostupuje stejným tempem a směrem u všech zúčastněných partnerských států. EaP se de facto rozdělilo na dvě skupiny dle dosavadního vývoje při vyjednávání o novém rámci společných právních vztahů. Mnoho expertů tak hovoří o směřování k nastavení tzv. dvou rychlostního systému fungování EaP, který by reflektoval stav vzájemných vztahů. V takovém případě by „pokročilejší“ skupina této iniciativy měla směřovat k ještě hlubším právním vztahům s EU, které by podporovaly další a rozsáhlejší reformy a změny v rámci partnerských zemí a na druhou stranu samozřejmě také výhody pro tyto státy. Spolupráce se pak může rozšiřovat i do dalších oblastí, jako např. v podobě obranné politiky a účasti těchto států na některých operacích. Mnozí přitom zmiňují i možnost příslibu budoucího členství, ke kterému by tato skupina mohla směřovat, a který by byl významným motivačním nástrojem. I kdyby ovšem takový příslib ze strany EU opravdu vznikl, jedná se stále o dlouhodobou záležitost, jelikož i přes významné pokroky těchto států v rovině právních vztahů s EU, ještě zdaleka nejsou pro tento krok připraveny.

S ostatními zeměmi by pak Unie samozřejmě měla nadále udržovat dialog o dalším vývoji vzájemných vztahů s možností jeho dalšího rozšíření v návaznosti na daný vývoj. V rámci této skupiny v blízké době ovšem nelze očekávat využití stejných metod jako v případě výše zmíněných zemí. Unie se samozřejmě nemůže vzdát svých hodnot a standardů v rámci vnějších vztahů. Pravděpodobná, alespoň pro nejbližší období, je tak spíše cesta omezených právních vztahů, které se budou koncentrovat na oblasti, kde existuje společný zájem. AA, jak je známe v případě Ukrajiny, tak budou v těchto případech nepoužitelná a bude se tak hledat cesta k jiné formě vztahů. Tomuto scénáři nasvědčují i jednání o novém rámci a rozsahu budoucích diferencovaných bilaterálních vztahů s Arménií a Ázerbajdžánem, který bude zohledňovat oblasti, kde je reálná shoda.

Je zároveň zřejmé, že Východní partnerství asociačními dohodami nekončí a další vývoj je tak stále otevřený.

Závěr

Země EaP představují z hlediska EU velmi specifické partnery. Jakožto země bývalého SSSR se jejich politické, právní i hospodářské podmínky i tradice v mnohém liší od standardů EU. Na rozdíl od ostatních zemí bývalého komunistického bloku ve střední a východní Evropě se neustále „točí“ v kruhu proruského a proevropského vlivu, bez definitivní profilace. Přesto je pro Unii velmi důležité udržovat, respektive dále posilovat vlastní právní vztahy s touto skupinou zemí. Tento region v čele s Ukrajinou totiž představuje pro EU politicky i ekonomicky významné partnery v rámci dalšího rozvoje vnějších vztahů. Navíc některé země jsou přímými sousedy s Unií, což ještě zvýrazňuje důvody pro navázání úzké spolupráce.

Dosavadní vztahy se s většinou těchto zemí dosud řídily prostřednictvím PCA. Jejich charakter a rozměr však začínal být poměrně zastaralý a pro podmínky úzké spolupráce nedostatečný. Právě proto vznikla regionální iniciativa v rámci EPS v podobě EaP. Cílem tohoto projektu bylo významné posílení a rozšíření vzájemných vztahů a přiblížení tak těchto zemí k EU v rámci všech oblastí společného zájmu. Ovšem jak bylo řečeno již v úvodu, z počátku nebylo zřejmé, jak by měly tyto posílené vztahy vypadat.

Postupně vykryštovala v rámci jednání s partnerskými zeměmi forma asociačních vztahů, jako hlavní cíl, ke kterému by toto partnerství mělo směřovat. Přidružení, které je zajišťováno AA, představuje nejužší a nejvyšší stupeň spolupráce, jakou EU navazuje v rámci vnějších vztahů. Prostřednictvím přidružení EU navazuje privilegované vztahy v oblasti politické, právní i ekonomické spolupráce a týká se také všech oblastí, kde existuje společný zájem EU a přidruženého státu, tedy např. v oblasti bezpečnosti, kultury, životního prostředí, průmyslu, obchodu atd. Asociovaný stát navíc získává možnost podílu na programech a politikách EU a další výhody z tohoto vztahu pramenící. Obě strany tak posílí vzájemné vazby v oblasti zahraniční politiky, získají přístup na trh druhé strany, posílí vztahy v mnoha oblastech společenského fungování apod. Přidružení by tak mělo přispět i k modernizaci a rozvoji asociované země, k posílení bezpečnosti a stability. V rámci asociačních vztahů se přidružený stát musí také zavázat k nutným reformám v dohodnutých oblastech a rozsahu, jež jsou stěžejní pro účinné fungování asociačních vztahů. Hlavním bodem reformy je sblížení právního řádu asociované země s *acquis communautaire*, čímž dochází k významnému sblížení právního fungování. Tím dochází k posílení hodnot a standardů Unie v přidruženém státě a také k propojení politických i ekonomických systémů spolupráce. Dle

úspěšnosti asociovaného státu při reformách se pak odvíjí i přístup Unie a výhody pro partnerskou zemi.

AA se zeměmi EaP tak zajišťují výrazný posun v integraci k EU. V rámci politické spolupráce je kladen důraz na podporu demokratických zásad, právního státu, lidských práv apod. Hospodářská spolupráce se zase řídí principy tržního hospodářství. Hlavním bodem ekonomické spolupráce je zejména zavedení DCFTA, která zintenzivní společný obchod a rozvoj přidružených zemí. Spolupráce v oblasti práva zase povede k rozsáhlým reformám v rámci legislativy přidruženého státu, rozvoji a modernizaci soudních institucí apod. Důležitou stránku společných bilaterálních vztahů tvoří i vízová politika, která by měla vést nakonec až k úplnému odstranění vízových překážek při pohybu občanů z partnerských zemí do zemí EU, jako je tomu už dnes u Moldavska.

Co se týká charakteru AA v rámci EaP, tak můžeme hovořit o tzv. nové generaci AA, které jsou přizpůsobeny rozmanitosti jednotlivých aktérů. Každá partnerská země má tak v rámci asociačních vztahů svá vlastní specifika. To v dosavadních asociačních vztazích EU nebylo zvykem a jen to podtrhuje vyjádření odlišného přístupu Unie v rámci tohoto partnerství. Taková propracovanost dohod může přinést ve vzájemných vztazích lepší porozumění specifikům a podmínkám přidružené země a tím tak i zefektivnění těchto vztahů a pokračující integrace k EU. Důležité je zmínit také rozsáhlý charakter smluv, který je v unijních relacích výjimečný. Opět to odpovídá o zvláštním přístupu k těmto zemím a také o neustálém vnitřnímu vývoji EU.

Pokud jde o srovnání AA v rámci EaP s Evropskými dohodami se zeměmi střední a východní Evropy, můžeme najít mnohé odlišnosti, které spočívají právě ve specifickém charakteru dohod. Důvodů pro tento stav je několik. Jeden z nich je například v odlišnosti přidružených zemí, kdy v případě Evropských dohod byly tyto státy z politického, právního i hospodářského hlediska přece jen o něco blíže EU, než je tomu např. u Gruzie. Dalším důvodem je vývoj samotné Unie, jejíž fungování od první poloviny 90. let prošlo výraznými úpravami a to se promítlo i do vnějších vztahů. A jedním z důvodů je jistě také v samotné podstatě těchto dohod a očekávání z nich pramenící, když v případě Evropských dohod se jednalo o určitou přípravu na členství těchto zemí v EU, zatímco u EaP jde především o nový stupeň vztahů, jejichž další vývoj ovšem zůstává otevřený a spíše dlouhodobějšího charakteru.

Největší rozdíly lze spatřit jednoznačně v oblasti sbližování práva, kdy na příkladu ukrajinské dohody můžeme najít některé nové inovativní mechanismy tohoto procesu. AA v případě EaP představují v podstatě manuál, který detailně specifikuje metody a procedury sbližování práva, včetně jasně určených institucionálních nebo časových otázek apod.,

zatímco v rámci Evropských dohod ponechávala Unie široký prostor pro vlastní uvážení pro národní vlády. Státy EaP přitom musí sbližovat mnohem větší balík legislativy, navíc flexibilně v závislosti na vývoji EU.

Jak bylo v práci mnohokrát zdůrazněno, EaP dosud není integračním stupněm vedoucí k členství, a ačkoliv jeho absence je ze strany asociovaných vnímána jako nedostatek, je tato otázka ve vzájemných vztazích dosud spíše tabu. Dohody se tak z politických důvodů možnosti členství zcela vyhýbají a tento cíl reflektují pouze symbolickými ustanoveními, jako je „uznání evropské volby“ apod. Jak již bylo řečeno, cílem EaP je nastavení nového stupně posílených vzájemných vztahů, s institutem přistoupení se však nijak nepočítalo. I přesto může tato otázka podporovat plnění podmínek přidružených států a také snahu o další rozvoj vzájemných vztahů v budoucnosti.

Jak známo, EaP má zatím nerovnoměrný vývoj co se asociačních vztahů týká. Může tak dojít k určitému rozštěpení iniciativy a přeformulování některých mechanismů v rámci vzájemných vztahů s určitými partnery. Základní principy a zásady by však měly být zachovány.

Struktura a cíle EaP, respektive smluvních vztahů v něm tvořených, tak jednoznačně indikují další směřování zemí EaP v rámci integrace k Unii, která spočívá v přechodu k užším vztahům s EU ve formě přidružení. V tomto smyslu tak mohu potvrdit hypotézu, že Východní partnerství představuje v rámci vnějších vztahů EU s východními sousedy specifický mezistupeň integrace směřující k asociačním vztahům. Ostatně na tomto modelu integrace jsou postaveny i nedávno uzavřené dohody s Ukrajinou, Moldavskem a Gruzíí.

Seznam literatury

Monografie

BALDWIN, Richard., WYPLOSZ, Charles. *Ekonomie evropské integrace*. Praha: Grada, 2013. 580s. ISBN 978-80-247-4568-8

BINDI, Frederica(ed.). *The Foreign Policy of the European Union*. Washington: THE BROOKINGS INSTITUTION, 2010. 367.s, ISBN 9780815701408

KLÍMA, Karel. *Evropské právo*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 579s. ISBN 978-80-7380-335-3

MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podstatně upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 551 s. ISBN 978-80-210-4474-6.

NEKVAPIL, Václav. *Vnější vztahy Evropské unie*. Praha : Asociace pro mezinárodní otázky, 2008. 143s. ISBN 978-80-87092-00-2

SVOBODA, Pavel. *Právní problémy tzv. vnějších smluv Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. 135 s. ISBN 978-80-87146-20-0.

SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. Praha: C. H. Beck, 2010. 244 s. ISBN 978-80-7400-352-3

ŠIŠKOVÁ, Naděžda(ed.). *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing, 2014. 305 s. ISBN 978-1-4438-5819-9.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Základní otázky sblížení českého práva s právem ES*. Vyd. 1. Praha: Codex Bohemia, 1998. 333 s. ISBN 80-85963-77-9.

TOMÁŠEK, Michal, TÝČ, Vladimír a kol. *Právo Evropské unie*. 1.vyd. Praha : Leges, 2013. 494s. ISBN 978-80-87576-53-3

TÝČ, Vladimír. *Mezinárodní, české a unijní právo mezinárodních smluv*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 171 s. ISBN 978-80-210-6155-2

Odborné časopisy:

HARPAZ, Guy. Approximation of Laws under the European Neighbourhood Policy: The Challenges that Lie Ahead. *European Foreign Affairs Review*, 2014. roč.19,č.3,s.429-452.

LEAL-ARCAS, Raphael. The European Community and Mixed Agreements. *European Foreign Affairs Review*, 2001, roč. 6, č.4. s. 483–513.

ONDŘEJEK, Pavel. Účinky mezinárodních smluv sjednaných Evropským společenstvím ve vnitrostátním právu členských států EU - reflexe současného stavu a budoucího vývoje. *Právník*, 2010. Roč.149, č. 2, s.113-129.

SVOBODA, Pavel. K právní povaze tzv. evropských asociačních dohod a sekundárního asociačního práva. *Právník*, 1996. Roč. 135, č.3. s. 201-220

SVOBODA, Pavel. K aktuálním právním problémům smíšených vnějších smluv EU. *Právník*, 2009. roč.148 č. 2, s. 140-158

SVOBODA, Pavel. Přidružení k Evropské unii po Lisabonské smlouvě. *Právník*, 2013, roč. 152, č.7., s. 641-663

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Institucionální struktura pro zajištění procesu sbližování českého práva s právem evropských společenství. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Iuridica*, 1999, roč. 1, č. 1. s.143-151

ŠMÍD, Radek, KUCHYŇKOVÁ, Petra. Politika EU v postsovětském prostoru aneb kam až sahá Evropa? *Revue Politika*. 2005, roč.3, s. 18-24

THIM, Michal. Východní partnerství: Světo na konci tunelu východní politiky Evropské unie? *Mezinárodní politika*, 2009, roč.33, č.4. s. 4-6.

Elektronické zdroje:

Association Agreement. [online] eeas.europa.eu, [cit. 20. února 2015]. Dostupné na: <http://eeas.europa.eu/association/>

BONČKOVÁ, Helena. *Způsoby přímé realizace závazků z tzv. vnějších smluv sjednaných v rámci EU v právním řádu ČR*. [online] mzv.cz [cit. 12. března 2015]. Dostupné na: www.mzv.cz/file/998275/ZkracenaStudie_RM_03_01_11.doc.

BORČÁNY, Vít. *Eastern Partnership Five Years On: Time for a New Strategy?* [online] amo.cz, 2014 [cit. 2. června 2015]. Dostupné na: http://www.amo.cz/editor/image/produkty1_soubory/eastern-partnership-five-years-on-time-for-a-new-strategy_conference-report.pdf.

CADIER, David. *Is the European Neighbourhood Policy a substitute for enlargement?* [online] eeas.europa.eu, [cit. 10. ledna 2015]. Dostupné na: http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR018/Cadier_D.pdf

Cesty do Evropské unie. [online]. Vlada.cz [cit. 16. dubna 2015]. Dostupné na: <https://isap.vlada.cz/dul/cesty.nsf/91b9f824a0923e3bc1256dde0052230a/acea27caf924b5e2c12563b7006ab475?OpenDocument>

Dohody o partnerství a spolupráci: Rusko, východní Evropa, jižní Kavkaz a střední Asie. [online] europa.eu, [cit. 16. února 2015]. Dostupné na: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_cs.htm

DURIEUX, Adrien. *EU-Ukraine Relations: Towards an Enhanced Partnership with Accession Perspectives?* [online] ugent.be, 13.8.2012 [cit. 18. dubna 2015]. Dostupné na: http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/892/222/RUG01-001892222_2012_0001_AC.pdf.

EU-Ukraine Association Agreement "Guide to the Association Agreement". [online]. eeas.europa.eu, 2014 [cit. 14. dubna 2015]. Dostupné

na: http://eeas.europa.eu/images/top_stories/140912_eu-ukraine-association-agreement-quick_guide.pdf.

EU-Ukraine Association Agenda to prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement [online] eeas.europa.eu, 2014 [cit. 18. dubna 2015]. Dostupné na: http://www.eeas.europa.eu/ukraine/docs/2010_eu_ukraine_association_agenda_en.pdf

EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area. [online] ec.europa.eu, 2014 [cit. 18. dubna 2015]. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_150981.pdf

Evropská politika sousedství. [online], eeas.europa.eu. [cit. 10. ledna 2015]. Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/>.

FRASER, Kalsey. *The EU's Newest Association Agreements – Georgia, Moldova, and Ukraine*. [online] europeaninstitute.org, 5.8.2014 [cit. 25. dubna 2015]. Dostupné na: <http://www.europeaninstitute.org/index.php/ei-blog/241-august-2014/1872-the-eu-s-newest-association-agreements-georgia-moldova-and-ukraine-8-5>.

HANF, Dominik. *The ENP in the light of the new „neighbourhood clause (Article 8 TEU)*. [online] coleurope.eu, 2011 [cit. 3. února 2015]. Dostupné na: http://aei.pitt.edu/44321/1/researchpaper_2_2011_hanf.pdf

Information on the EU-Ukraine Association Agreement. [online] eeas.europa.eu, [cit. 15. května 2015]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/top_stories/2012/140912_ukraine_en.htm

International agreements. [online] eurlex.europa.eu [cit. 16. února 2015]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/inter-agree.html>.

JOZWIAK, Rijkard. *Explainer: What Exactly Is An EU Association Agreement?* [online] Radio Free Europe, 10.11.2013 [cit. 14. dubna 2014]. Dostupné na: <http://www.rferl.org/content/eu-association-agreement-explained/25174247.html>

KAŹMIERKIEWICZ, Piotr. *Vize Evropy bez víz*. [online] demas.cz [cit. 28. listopadu 2014]. Dostupné na: <http://demas.cz/k-precten/anal-zy-a-publikace?aid=5060&pid=4662&sa=1>.

Komise představila návrh Východního partnerství. [online] EurActiv.cz, 3.12.2008 [cit. 15. prosince 2014]. Dostupné na: <http://www.euractiv.cz/print-version/clanek/komise-predstavila-navrh-vychodniho-partnerstvi-005376>.

KUCHYŇKOVÁ, Petra. *Země Východního partnerství a kontakty mezi lidmi: Asociační dohoda*. [online]. 2012 [20. února 2015]. Dostupné na: demas.cz/k-precten/anal-zy-a-publikace?aid=5060&pid=4662&sa=1.

Poland Pushes for New 'Eastern Partnership'. [online] The Warsaw Voice, 11.6.2008 [cit. 9. prosince 2015]. Dostupné na: <http://www.warsawvoice.pl/WVpage/pages/articlePrint.php/18068/article>.

RAIK, Kristi. *A rocky road towards Europe: The prospects for the EU's Eastern Partnership Association Agreements*. [online] fia.fi, 2012 [cit. 20. února 2015]. Dostupné na: <http://www.fia.fi/en/publication/271/>

Summit o Východním partnerství posílí vztahy EU se zeměmi východní Evropy a jižního Kavkazu. [online] Evropská komise, 5.5.2009 [cit. 15. prosince 2014]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/09700_cs.htm.

SUSHKO, Oleksand a kol. *EU-Ukraine Association: Guideline for Reforms*. [online] kas.de, 2012 [cit. 14. dubna 2015]. Dostupné na: http://www.kas.de/wf/doc/kas_32048-1522-1-30.pdf?120912140435.

The Association Agreement: A pearl of great value at risk of loss. [online] kas.de, 2012 [cit. 1. května 2015]. Dostupné na: http://www.kas.de/wf/doc/kas_30051-1522-1-30.pdf?130517114724.

TÝČ, Vladimír. *Postavení mezinárodních smluv v právu ES (EU) a jejich aplikace v členských státech*. [online] law.muni.cz [cit. 16. února 2015]. Dostupné na: <http://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/mep/Tyc.pdf>.

TULMETS, Elsa. *Institutions-Building Instruments in the Eastern Partnership: Still Drawing on Enlargement?* [online] Eastern Partnership Review, 2011 [cit. 28. listopadu 2014]. Dostupné na: http://eceap.eu/wp-content/uploads/2014/05/Review_No61.pdf.

VALACHOVÁ, Sára. *Právní problémy vnějšího zastupování EU*. [online]. 2012 [cit. 12. března 2015]. Dostupné na: <http://svoc.prf.cuni.cz/sources/5/9/146.pdf>.

Van der KLUGT, Arianne. *Association, Partnership and Cooperation Agreements with East European Countries*. [online] eipa.eu, [cit. 16. února 2015]. Dostupné na http://www.eipa.eu/files/repository/eipascope/Scop93_1_3%282%29.pdf.

Van der LOO, Guillaume., Van ELSUWEGE, Peter., PETROV, Roman. *The EU Association Agreement: Assessment of inovative legal Instrument*. [online]. European University Institute, 9.2014 [cit. 18. dubna 2014]. Dostupné na: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/32031/LAW%20_WP_2014_9%20.pdf?sequence=1

WIJKMAN, Per Angus: *Fostering Deep and Comprehensive Free Trade Agreements for the Eastern Partners*. [online] Eastern Partnership Review, 2011 [cit. 14. dubna 2015]. Dostupné na: http://eceap.eu/wp-content/uploads/2014/06/Review_No8.pdf

WOJNA, Beata. *Eastern Partnership. The New EU's response to security challenges in the eastern neighbourhood?* [online] pism.pl, 2009 [cit. 9. prosince 2014]. Dostupné na: http://www.pism.pl/files/?id_plik=3075.

The eap's multilateral dimension. [online] easternpartnership.org [cit. 28. listopadu 2014]. Dostupné na: <http://www.easternpartnership.org/content/eap-s-multilateral-dimension.html>.

The Eastern Partnership two years on: Success or failure for the diversified ENP? [online] Civil Society Forum, 18.6.2011 [cit. 28. listopadu 2014]. Dostupné na: <http://eap->

csf.eu/en/news-events/articles-analytics/the-eastern-partnership-two-years-on-success-or-failure-for-the-diversified-enp/.

Kvalifikační práce:

RUFFER, Emil. *Přidružení států střední a východní Evropy a Turecka k Evropské unii jako nástroj privilegovaných vnějších vztahů ve světle judikatury Evropského soudního dvora*. Praha, 2006. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra evropského práva.

Právní předpisy

Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. *Úřední věstník* C 83/47, 30. 3. 2010.

Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii. *Úřední věstník* C 83/13, 30. 3. 2010.

Evropská dohoda zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé. *Sdělení MZV- Sbíрка zákonů č. 7/1995 Sb.* 4.10.1993.

Dohoda o přidružení mezi Evropskou unií a jejími členskými státy na jedné straně a Ukrajinou na straně druhé. *Úřední věstník*. L 161, 29.5.2014.

Dohoda o partnerství a spolupráci mezi Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na jedné straně a Ukrajinou na straně druhé. *Úřední věstník*. L 49, 19.2.1998.

Společná deklaráce z pražského summitu o Východním partnerství. Brusel: Rada Evropské unie, 2009. 8435/09 (Presse 78)7.5.2009.

Judikatura

Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 30.4.1974, C-181/73 - *R. & V. Haegeman v Belgian State*

Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 5.2.1976, C-87/75.*Bresciani v. Amministrazione delle finanze dello Stato*

Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 9.2.1982, C-270/80 - *Polydor Limited and RSO Records Inc. v Harlequin Records Shops Limited and Simons Records Limited.*

Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 26.10.1982, C-104/81 - *Hauptzollamt Mainz v Kupferberg & Cie.*

Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 30.9. 1987, C-12/86-*Demirel v. Stadt S. Gmünd.*

Rozsudek Evropského soudního dvora, ze dne 20.9.1990, C-192/89-*Sevince v. S. Van Justitie*

Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 16.12.1992, C-237/91-*Kus v. Landeshauptstadt Wiesbaden*

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na dimenzi právních vztahů v rámci iniciativy Východního partnerství. Práce tak řeší úpravu vztahů této iniciativy a soustředí na hlavní bod vzájemných vztahů, který vede k sjednávání asociačních vztahů mezi Evropskou unií a partnerskými státy na Východě. Cílem práce je tak zjistit a přiblížit úpravu právních vztahů a jejich fungování v rámci Východního partnerství a také i v celé relaci vnějších vztahů Evropské unie.

Práce je tak rozdělena do tří základních částí, když v úvodu představuje historické a strukturální podmínky fungování Východního partnerství. Další část je pak zaměřena na obecnou pozici Východního partnerství v rámci vnějších vztahů EU a především institut přidružení, který je pro toto téma stěžejní. Důraz je kladen na základní právní aspekty fungování asociačních vztahů, právní povahu asociačního práva a důsledky a okolnosti, které tato forma vnějších vztahů přináší. Třetí část je pak studií konkrétních aspektů právních vztahů a přidružení se státy Východního partnerství, když konkrétně se práce zabývá asociační dohodou mezi EU a Ukrajinou, která tvoří určitý reprezentační prvek v rámci vztahů této iniciativy. Práce tak představí stěžejní body přidružení s Ukrajinou a přiblíží a vysvětlí také specifika, které tyto právní vztahy v tomto případě konkrétně obsahují. Na závěr se pak v krátkosti zaměří na dosavadní efektivitu iniciativy a nastíní možné důsledky pro další vývoj vztahů v rámci Východního partnerství.

Klíčová slova

Evropská unie, Východní partnerství, vnější vztahy EU, asociační dohoda, asociační vztahy, prohloubená a komplexní zóna volného obchodu, Evropská politika sousedství.

Abstract

This thesis focuses on the legal dimension of relations within the Eastern Partnership. The work addresses the regulation of relations in this initiative and focus on the main point of this relations, which lead to the negotiation of association relations between the European Union and partner countries in the East. The aim is to identify regulation of legal relations and their functioning in the framework of the Eastern Partnership, and also in the external relations of the European Union.

Work is divided into three basic parts. At the beginning are introduced historical and structural conditions for the functioning of the Eastern Partnership. The following section is focused on the general position of the Eastern Partnership in the EU's external relations and especially on the Institute of Association, which is crucial for this topic. The emphasis is on basic legal aspects of the functioning of association relations, legal nature and consequences of association law and the circumstances that this form of external relations brings. The third part of this thesis is the study of specific aspects of external relations and association with the states of the Eastern Partnership. The thesis is aimed on the association agreement between the EU and Ukraine particularly, because this agreement is reputed as a representative element of the relationship of this initiative. The thesis introduces of key points association with Ukraine and also explains the specifics that these legal relations include in this case. In conclusion is the last chapter, which is focused on the effectiveness of existing initiatives and outlines the possible consequences of the further development of relations within the Eastern Partnership.

Key words

European Union, the Eastern Partnership, EU External Relations, Association Agreement, Association Law, Deep and Comprehensive Free Trade Area, European Neighbourhood Policy.

